

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVI. ÉVFOLYAM.
MÁSODIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1911.
FEBRUÁR HÓ

Tanítóképzés.

A tanítóképzők szakfelügyelete.

A közel jövőben érvénybe lépő, új tanítóképesítői vizsgálati szabályzat legfontosabb megvitatandó tanügyi kérdéssé teszi a tanítóképzésnek gyökeres, korunk nemzeti és szociális követelményei szerinti reformjával való foglalkozást. E probléma érdekeltsege első sorban a tanítóképzés munkásait érinti, de kihatásában megmozgatja a magyar tanügy legszélesebb rétegeit, mert minden lépés, mit a modern magyar tanítóképzésért teszünk, a magyar népoktatás új, gyümölcsözőbb perspektíváját tárja elénk. Meggyőződésünknek első igazolásául szólott közlönyünk szeptemberi füzetében Hegedüs János, tanítóképzésünk régi, érdemes munkása. Fejtegetéseinek két főgondolata a jövő tanítóképzésének sarkköve, amelyet, egyébként bármennyire becsülendő fejlesztő gondoskodás ha elkerül, a tanítóképzésnek azt az eszményét, amelyre a mi viszonyaink között szükség van, soha el nem érhetjük. A magyar tanítóképzők munkájától nemcsak tanügyi, de politikai feladatok teljesítését is várjuk, ezért minden reformáló intézkedésnek súlyát és értékét az adja meg, mennyivel képesítette iskolafajtánkat a kettős irányú feladatok megoldásában. A magyar tanítóképzők 40 éves multját szólaltathatjuk meg tanulságaival. Tanulmányi színvonalának értékes emelésével, a keretek kiépítésével, mindazzal a szeretetben fogant gondozással,

amely főként az utolsó években a képzőintézetek minden irányú fejlesztését gyámolította, eljutottunk-e oda, ahová Eötvös ideális liberálizmusa eljuthatni vélt: a tanítóképzők az egységes magyar kultúra melegágyai, s a magyar tanítóság a nemzeti állam kiépítésének első munkása? A nemzetiségi viszonyok feszültsége, a nap-nap után gyakoribbá váló államegységbontó szimptomák, amelyek nem ritkán elképzelhetetlen merészséggel hazaárulásba csapnak át, a szenvedélyes küzdelem, amely a magyar kultúra érdekében tett legszerényebb intézkedést is fogad főként a keleti és déli országrészeken, tisztán és érthetően megmondja: az 1868-iki népoktatási intézmények hibásan alkalmazott liberálizmusa felnevelte az újnemzedéket, mely erős fajiságában inkább ellenség, mint egy haza gyermeke, a nemzeti eszményekben nem élő, hiszen elzártak voltak előtte a nemzeti kultúra forrásai is. A népi szellemi és erkölcsi világ legfőként két tényező szerint alakul: a tanító és pap oktatásán. És épp itt jut tér a legveszedelmesebb követelmények érvényesítésének, a nemzetiségi tanítók és papok képzésének szabadságában. A mi mezőnkbe az első vág, amelynek gyökerei az 1868. évi XLIV. t.-c. 14. §-ából nőttek ki. Itt van az a kemény szirtfok, amelyen a magyar tanítóképzés egyetemes sikere, valamint a gyökeres reformra fordított annyi, ihletésből fakadt buzgóság és ügyszeretet problematikussá válik. Lehet-e szó a nemzeti kultúra templomának felépítéséről ott, ahol az iskolák százaiban idegen, hogy ne mondjuk ellenséges szellemben felnevelt tanítóság formálja a jövőző állampolgárait. A bomlás e szervei mellett csak a magunk áztatása a magyar nyelv sikeresebb tanítását biztosító minden intézkedés, valamint az államegység érvényesülő szimbolumai: a himnusz, magyar felírás és magyar címer. Az iskola szelleme a tanító gondolkodása és

érzése, értéke az a nevelés, amellyel a szív világát kiképzzi. A felekezeti tanítóképzők egy tekintélyes része a magyar tanítóság nagy számát bocsátják a nemzeti fontosságú munkára, kifogástalan kiképzéssel és erős hazafisággal; de a másik rész ellenkezőleg: ott, ahol a felekezet a fajisággal párosul, oly tanítógenerációt nevel, akik között nemzeti és műveltségi eszményeink idegenek, s munkájuk az érintkező helyeken a mi munkánkat ellensúlyozza, ha le nem rontja. Nem a gáncsoskodás szelleme szól belőlünk; a gyökeres intézkedéseket gátoló nagy politikai nehézségek tudatában a magyar tanítóképzés egységéért és nemzeti értékének emeléséért kifejtett annyi jóakarát és mutatott szeretet a legtisztább hálával és igaz elismeréssel tölthet el mindnyájunkat, kik a magyar iskolák munkásai vagyunk; nem is a megriadt pesszimizmus mondatja velünk a keserű szavakat, de a való, ami körülvesz, a tapasztalat, mi kutató elménket fogadja. Amióta Erdélybe kerültem, az erdélyi viszonyokat magyarázó statisztikai adatok testet és lelket öltve hirdetik ez ország rész jövődjét, ha a mostani úton haladunk. A 2,400.000-nyi lakosságnak 700.000 magyarjával másfél millió oláhnyelvű áll szemben. E rengeteg tömeg intellektuális életét, nevelését oly tanítóság alapozza, amely a magyar kulturától merő idegen. Közülök azok, kik érzéseikben talán még legközelebb állanak hozzánk, a magyar nyelvi kiegészítő képesítő-vizsgálatra jelentkezők, politikai és irodalmi multunkat csak nem is sejtik, nemhogy tanulságait magukévá tehetnék. De a legnagyobb résznél még vonakodás attól is, hogy a magyar tanítóság egyesületi életével a legcsekélyebb vonatkozást is fenntartsa. Az erdélyi tanítóegyesületi mozgalmak egyik fontos problémájául tüztük ki a közeledést. Keres-tük a módokat, az alkalmat. Kudarcot vallottunk. Pedig dolgoznak ők is, pompásan megállapított elvek szerint

haladnak, s csak rövid évek, mikor munkájuk eredményét a magyar politikai életben fogjuk érezhetni. Ime a legfőbb ok, amely a tanítóképzés gyökeres reformját sürgeti. Az akadály hatalmas, annál korábban, s annál egyetemesebb erővel kell tehát magunknak is rajta lenni, hogy a minden jóakarát hullámtörőjét a fejlődés útjából eltávolítsuk. Ha az állami képzés joga első sorban a nemzeti érdekeket biztosítja, iskolafajtánk természetes fejlődése adja meg a már szintén régóhajtott eredményt, a tanítóképzők szakfelügyeletét. Nem kevésbé fontos, mint az első, s megvalósulása közelebb áll, hiszen a kezdő lépések meg is tétettek. Rendszeres szervezése megnyugtat abban is, hogy minden magyarországi tanítóképző munkássága közvetlenebb ellenőrzés alá kerül, s a nemzeti jelleg egyetemes érvényesülése elfogadhatóbb biztosítékot nyer.

Tanítóképzésünk ezen nagyfontosságú kérdését 1896 óta munkálja tanárságunk. Az eredmény 1905-ben részben be is következett, amikor közoktatásunk ügyeinek akkori vezetője az 1876. évi XXVIII. t.-c. 3. §-ában gyökeredző jogával a tanítóképzői munkásság eredményesebbé tétele, a szakszerűség emelése, de főként a képzés egysítése érdekében öt szakfelügyelőt nevezett ki, anélkül, hogy a tanfelügyelőségnek ellenőrző és adminisztratív jogát ez intézkedéssel érintette volna. Azóta évek teltek el, de a szakfelügyelet végleges rendezésével várakozásaink nem teljesültek. Nem kereshetjük az okokat, amelyek a biztató kezdet után öt évi megállapodást eredményeztek, csak azt tudjuk, hogy a tanítóképzői tanárságnak ez ügyet felszinen tartani hivatása iránti kötelessége. Ismeretesek mindnyájunk előtt azok az okok, amelyek miatt a szakfelügyeletért síkraszállunk. Ha valahol, e kérdésben igazán elmondhatjuk, nem személyünket érintő érdek vezet, de a képzés fejlesztésének erős

óhaja s az átérzett szükség, hogy a tanítóképzők mai formájú, sikeresebb eredményeket nem biztosító ellenőrzésétől szabaduljunk. Mert azon veszedelmesen liberális jellegű törvényes intézkedések mellett, hogy nemzetiiségek tanítóképzők fölött rendelkezhetnek, a szakfelügyelet egyetlen biztosítéka az egységes oktatási és nevelői feladatok szolgálhatásának. Még a mi viszonyainknál szerencsésebb helyzetek között is a szakfelügyelet intézményében a garancia, hogy a tantervek legteljesebben vitetnek keresztül, hogy a tanárság munkája egyetemében céltudatos legyen a tanári egyéniség érvényesülése mellett. Igazán úgy kell nyilatkoznunk a szakfelügyelet kérdésében, hogy benne *a nemzeti kultúra épületének egy szilárd erejű alapkövét* szerezzük meg.

Tagadhatatlan igazság, hogy minden iskola sikerének egyik fő kulcsa a tanítók értékének kiképzése. Tanítóképzésünk igazi fejlődése is a tanárképzés rendezésével jutott új korszakhoz. Évek küzdelmei árán, annyi mellékérdek elhallgatásával a fontos ügy részben megoldott s legalább az állami képzők tanársága azonos képesítéssel lép pályájára. De az elvitázhatatlan, hogy a képzés egyenlő mértékén belül oly vezetés érvényesülése szükséges, amely a tanterv és utasítások szellemét az iskolai munkásságban valóra váltatja, a működés elé tüzött közös célok útjait folytonos szemmel tartja és számonkéri azt a szellemi szükségletet, amelyet akár a köz-, akár a pedagógiai műveltségben a magyar tanítótól elvárhatunk. A tanítás folytonos ellenőrzése minden fokon szükséges. Nem a bizalmatlanság szempontjából szabad ezt felfognunk; sőt az oktató erőknek buzdításaként, amely a tanítói készség teljes kifejtésére vezet. Mindezekhez vegyük, hogy a szakfelügyelet kérdésének megoldásával érdemleges utat kapnánk a nemzetiségi képzők munkásságához is. Ennek fontosságát csak az

tudja felfogni, aki a nemzetiségi képzőket ismeri, értesítőiket lapozgatja, s megfordult azokban az iskolákban, ahol kikerült növendékeik tanítanak. A szakfelügyeletnek, egy állandó ellenőrző és számonkérő hatóságnak érvényesülése arra való személyekben, lassankint tisztító folyamatként hatna a legelzárkozottabb képzők munkájára is, noha a teljes orvoslást ez sem nyújthatná. Nem is szólva arról, hogy a szakfelügyelet rendezésével a képzői tanárság ambiciózusabb munkájának egyik folyton ható, értékes rúgóját kapjuk meg, amely végső eredményében ugyancsak a tanítóképzői munka színvonalát emeli.

Mindnyájunk előtt ismert, hogy a tanítóképzők mostani közvetlen felügyelete és munkájának ellenőrzése a fenti céloknak mennyiben felel meg. Még akkor sem fogadhatjuk el a mai szervezet elleni véleményünket animozitásnak, ha benne a tanítóképzői munkásságnak nem segítőjét, de sok tekintetben kerékkötőjét látjuk. Azt elismerjük, hogy népoktatásügyünk szervezésekor a tanfelügyelői intézmény iskolafajtáinkkal vonatkozásba hozva beválhatott; de azóta a népoktatás szervei oly annyira elágazódtak, hogy a hatáskörében azonosnak maradt tanfelügyelőség a hatalmas mező minden részletén a megsokasodott céloknak meg nem felelhet. A fejlődés e folyamata vette ki a kereskedelmi és felső leányiskolákat, részben a polgári iskolákat is ellenőrző és irányító hatása alól, ugyancsak ez élesíti a fonákságig a viszonyt a tanítóképzők és a tanfelügyelői intézmény között. Mert a népoktatási intézetek közül radikálisabb fejlődésen mint a tanítóképző, egyik sem ment keresztül. Keretei bővültek, tanulmányi színvonala hatalmasan emelkedett, világosan szakiskolai jelleget nyert. Egyszóval, túlnőtt azokon a kereteken, amelyeket a tanfelügyelői ellenőrzés és irányítás sikerrel betölteni tud. E kijelentésünkre

semmiféle kicsinylés, a szabadulni vágyás gáncsokodó kedve, vagy bármily ellenségeskedő érzelem nem vezet. Talán a tanítóképzői tanárság méltányolhatja legilletékesebben azt a nagyfontosságú politikai és kulturális munkát, mit a tanfelügyelőségek végeznek. Ez érdemes kar tagjai közül is sokat ismerünk, kik személyes értékkel részünkről csak tiszteletet és megbecsülést érdemelnek. De igenis kiformálta véleményünket a tanítóképzők érdeke, s az a vágy, hogy a tanfelügyelői intézmény minden ereje ott koncentrálódjék, ahol legszükségesebb és legilletékesebb, a szorosan vett népoktatási területeken. Hogy a legteljesebben tárgyilagos alapon állunk, rögtön kiviláglik, mihelyt keressük a feleletet a kérdésre: Mit kell várni a tanítóképzői munkásság ellenőrzésétől, s mennyiben biztosíthatja azt a tanfelügyelői vezetés? Eddigi fejtegetéseink megjelölik, milyen szempontokból adhatjuk meg a feleletet. 1. A tanítás egysége, 2. a tanterv intencióinak keresztülvitele, 3. a módszeres megbeszélések, esetleg utasítások nyújtásával a tanítás színvonalának emelése. Ha e hármas irányban a tanfelügyelői ellenőrzés tud eredményeket nyújtani, a szakfelügyeletért indított mozgalmunk reális és jogos alapon nem áll; de ha az ellenőrzés mai módja e szempontokból a képzői tanítás értékét fokozni nem tudja, úgy megszüntetése a magyar oktatásügynek egyik lényeges szükségessége. Az egységet iskolafajtánk tanulmányaiban már azért sem biztosíthatják, mert a tanfelügyelőségek hatásköre egy, legfeljebb két képzőre terjed ki. Szerzett tapasztalatoknak megbeszéléséről, egységes eljárásoknak megállapításáról a tanfelügyelőségeknek intézkedni módjukban nem áll. Sőt, tekintve azt a heterogen jellegű képzettséget, amely a tanfelügyelőségekben érvényesül, a jóakarát s esetleges buzgólkodás csak árt a képzői ügynek, mintsem használna. Hogy a tanterv szellemét és

kivánalmait a képzői nevelésben és oktatásban szorgalmazhassa bárki is, a képzők világát alaposan kell ismernie, nemcsak, de megfelelő időn át abban munkálkodnia. Tanfelügyelőink között pedig nem egy akad, aki képzőt hivatalos látogatásai alatt látott legelőször. S mit szóljunk akkor, ha ellenőrző hatóságunktól új szempontok, új eszmények nyújtását várjuk, s munkánkban esetleges gyámolítást? Mindezt nem kaphatjuk meg attól az *ellenőrző, felettes közeg*-től, ahol az általános képzettség tanárságunk képzésének színvonalán alul áll, sőt még a status legkiválóbb képzettségű és legérdemesebb tagjai részéről sem, mert hivatalos kötelességeiknek lelkiismeretes teljesítése nem igen engedi, hogy akár a szaktudományokban, akár pedagógiai ismeretekben oly biztos tájékozódást szerezzenek, mint a képzők tanársága. Semmiféle érvet nem tudunk találni a tanítóképzők és a tanfelügyelőségek mai viszonyának meghagyása mellett, ha csak azt nem, hogy e viszony hatalmas támogatója a tanfelügyelőségek érdekeinek. Bevalljuk, ezt nem magunk fedeztük fel, de maguk a tanfelügyelők, a legutóbbi kongresszuson, amelynek memorandumában a tanfelügyelői fizetésrendezés jogosságának egyik legfőbb érve azon *anomália*, hogy a tanítóképzők tanárainak és igazgatóinak, mint *«alantas közegeknek»* nagyobb a fizetése, mint a tanfelügyelők jó részének. Hogy lehessen így vezetni és tekintélyt tartani! Bár lehetne szavunk mindehhez, s megmondhatnók, hogy ezen érv mellett talán szükséges lett] volna szólani a képzettségről is, meg néhány statisztikai adatról, illusztrálására, hányféle szirtől gyarapszik e státus, ahol egyébként a köznek és a magyar oktatásügynek számos kiváló és derék munkását találjuk, kik számára a hivatalos viszonyon kívül is elismerésünk soha semmit meg nem tagadott, valamint arról, hogy mikor jut a képzői tanárság e fizetési fokozatokba

s mikor a tanfelügyelőség; de az messze vezetné tolunkat, azért csak azt jegyezzük meg, bármily méltányossággal kísérik is mozgalmukat, annyira altruisták mégsem vagyunk, hogy *érdekeikért a tanítóképzés érdekéről* mondjunk le. Hangoztatjuk, hogy a tanfelügyelőség a képzők emelkedését elő nem segítheti, az ellenőrzés terhe elvonja igazi hivatásától, s küzdünk, hogy a szakfelügyelet mielőbb megvalósuljon. Szeretik emlegetni, ezzel szakad meg a legerősebb szál, amely a tanítóképzőket a tanítósággal összeköti. Csak egyszer mutatnák meg e szálát konkrétségében; addig e tételt csak mint szólamot kell kezelnünk. Az igazi kapcsolatot megteremti maga a képző tanár. Módját megtalálja a személyes érintkezésben, különösen a megyei tanítóegyesületekben, ahol munkálkodását miniszteri intézkedés is szorgalmazza.

A tanítóképzők fejlődésének új korszakát vezették be azok a rendelkezések, amelyek az utóbbi években tanulmányi és tanári vonatkozásokban történtek. Mind-egyik megérthető jele a fokozott gondoskodásnak és tervszerű akaratsnak, mely a tanítóképzést a magyar nemzeti állam kiépítésében elsőrangú tényezővé óhajtja tenni. Amikor a tanítóképzői tanárság a fejlődés két lényeges akadályára rámutat s elhárításáért küzdelmet indít, iskolájuk és hivatásuk iránt való aggódó szeretet erejük forrása és buzdítójuk a bizalom, hogy akiknek kezében van ügyük gondozása, azokkal egy cél felé tekint lelkük. Ha várakozásaik egyikének teljesülését évek, esetleg évtizedek hozzák is meg, a szakfelügyelet kérdésének végleges rendezése távol nem lehet s megoldásával a magyar tanítóképzés jövődjének biztató korszaka nyílik meg.

(Kolozsvár.)

Dr. Gerencsér István.

A természetrajz tanítása.

(A természetrajztanárok továbbképzése.)

A természettudományok tanításában mindjobban kibontakozik az az irány, mely a növendéket a kísérletezésre és a természeti tárgyak és természeti jelenségek közvetlen vizsgálatára unszolja. Az ismeret a növendék vizsgálódásain s önmunkásságán épül fel.

Amikor azonban az ismeretszerzés módja megváltozik s az egyoldalú szellemi munkát a cselekvés is támogatja, a növendékeknek megkönnyítjük ugyan a világos fogalmak szerzését, a tanártól azonban sok olyan ismeretet és készséget kívánunk, melyekre a régi módszer mellett nem volt szüksége. Ez a gondolat sarkalt, hogy a választmány felszólítására a természetrajz tanításáról s a természetrajztanárok továbbképzéséről mondjam el szerény véleményemet.

A ma érvényben lévő tanterv kereteibe az önmunkásságot bevinni lehetetlen. Fel kell emelni az első két osztályban a heti óraszámot háromra, de minden osztályban egy órán csak gyakorlatokat szabad végezni. Ezzel nemcsak hogy túl nem terheljük a növendéket, hanem a fenmaradó két órában tanítandó elméleti anyag megértését elősegítjük, növendékeinket munkára neveljük s a természetrajz ideális céljaihoz — mely az ismereteket önálló kísérletezésből és vizsgálódásból indukálja — közeledünk.

Mindamellett ezzel az óraemeléssel is távol maradunk az elérhető céltól, amíg az anyag felosztásában és a tanítandó típusok kiválasztásában nem alkalmazkodunk egyrésről a gazdasági, másrésről a tudományos kívánalmakhoz.

1. Az anyag felosztása.

a) Sok biológiai jelenség megmagyarázását megnehezíti, az élettani folyamatok megérthetését pedig teljesen kizárja az a körülmény, hogy mai tantervünkben a szerves világ megelőzi a szervetlen. Élettant akarunk tanítani kémiai ismeretek nélkül.

b) A fejlődéstörténeti törvény a földet mint szervetlen anyagot az élők elé helyezi.

c) Sokan azt mondják, hogy a kémia-ásványtan nagyon nehéz az I. osztályban. Elég nehéz, de más középfokú iskolákban is úgy van. A növénytanál és állattannál pedig semmiesetre sem nehezebb, mert az életfolyamatok mindig bonyolultabbak, mint a

szervetlen anyagok vegyfolyamatai, a növényi és állati test szerkezete pedig szövevényesebb, mint az ásványok s kőzetek alakviszonyai.

d) A növényzet s attól függő állatvilág kölcsönhatásának alapját, gazdasági vonatkozásokat, klimatológiai hatásokat csak a talajviszonyok és kémiai alap törvények ismerete alapján érthetjük meg.

e) A természettudományok tanításában nagyon fontos az érdeklődés és a kutatási vágy felébresztése, erre pedig egyszerűbb s világosabb példát, mint a kémiai kísérletet, alig találunk.

Még több érvet is mondhatnék, de azt hiszem, már ezek is eléggé igazolják, hogy *a természettudományok tanulását a kémia-ásványtannal kell megkezdeni.*

Az anyag csoportosításában is vannak olyan hiányok, melyek így elméletben talán fel sem tűnnek, de a tanításban leküzdhetlen gátakként állják haladásunk útját.

A növénytan téli anyaga a külső és belső morfológia, az élettan és a külföldi növények.

Hogy mily nehéz ezt mind télen tanítani, azt csak az tudhatja, aki e fejezeteket a természettudományok tanításában hangoztatott alapelvek: — szemléltetés, megfigyelés, kísérlet fontossága — megtartásával próbálja megoldani.

Külső morfológiát ősszel tanult növények emlékképei alapján sehogy — képekről és szárított növényekről valamint gyűjteményből csak tökéletlenül lehet megtanítani.

Élettant télen tanítsunk, mikor egyetlen életfolyamatot — kivéve a lappangó életet — sem szemlélhetünk, midőn élettani kísérleteket csak fényesen berendezett üvegházban végezhetünk s ott sem tökéletesen.

Marad a belső morfológia és a külföldi növények. Ezt az anyagot, tekintetbe véve a növénytanra szánt időt, legalább egy hónap alatt el kell végeznünk, Magyarországon a tél pedig átlag 5 hónapig tart.

A hazai növények megismerésére sem alkalmas a téli időszak.

Látni való, hogy a tél nem kedvez a növénytan tanításának. Ellenben az ásványtan-kémiának és az állattannak sok fejezete télen csak olyan jól tanítható, mint nyáron. Ha tekintetbe vesszük még azt is, hogy a kirándulásaink is értékesebbek, ha az ásványtant, a növénytant és az állattant egyszerre szolgálják, azt hiszem joggal kívánhatjuk, hogy *az állattan, a növénytan és az ásványtan-kémia együtt taníttassék.*

Arra azonban vigyáznunk kell, hogy ne forgácsoljuk szét túlságosan az anyagot, hogy mindhárom tárgyat a maga legalkalmasabb idejében tanítsuk s hogy azok egymás céljait támogassák.

Mindezekre ügyelve a következő anyagfelosztást ajánlom.

I. oszt.	Heti 3 óra (1 óra gyakorlat), 90 óra.	
	<i>Ősszel:</i> Virágzó növények vizsgálása alapján alaktani ismeretek. A közönségesebb növények megismerése.	20 óra szept.—okt.
	<i>Télen:</i> Kémiai alapfogalmak és az ásványok megismerése.	50 óra nov.—márc.
	<i>Tavasszal:</i> Virágzó növények megismerése, egyszerűbb biológiai jelenségek megfigyelése.	20 óra ápr.—jun.
II. oszt.	Heti 3 óra (1 óra gyakorlat), 90 óra.	
	<i>Ősszel:</i> Virágtalan növények s a növények rendszerének kiépítése.	20 óra szept.—okt.
	<i>Télen:</i> Az állatok megismerése.	50 óra nov.—márc.
	<i>Tavasszal:</i> Állatok és növények kölcsönhatása, biológiai megfigyelések, gazdasági alkalmazás.	20 óra ápr.—jun.
III. oszt.	Heti 4 óra (1 óra gyakorlat), 120 óra.	
	<i>Ősszel:</i> Ökológiai, állat- és növényföldrajzi és geológiai ¹⁾ ismeretek, bányászat, technológia.	50 óra szept.—dec.
	<i>Télen és tavasszal:</i> A szerves vegyületek kémiája. Az állatok és növények fejlődés- és élettana. Rendszeres biológia. Gazdasági alkalmazás. A természetrajz módszere a népiskolában.	70 óra

¹⁾ Sajnálattal tapasztalom, hogy tantervünk csak nagyon mellékesen említi a geológiát, pedig ma, midőn a földrajzban is ez az elfogadott alap s midőn a fejlődés gondolata minden tudományban tért hódít, nem szabad mellőzni azt a tudományt, mely fényt derít a kezdetre s a vég-re; már azért sem, mert ha, mint jelen javaslatomban kívánom, az élő világgal kapcsoljuk össze, a növendék képzetében megelevenednek rélettűnt korok fenmaradt emlékei.

2. A típusok kiválasztása.

Az anyagot mindig egy részletesen tárgyalt, gyakorlatilag is feldolgozott típus köré foglaljuk rendszerbe. Első sorban arra ügyeljünk, hogy gazdaságilag fontos ásvány-, növény- vagy állat-egyed legyen típusunk. Vagy oly biológiai és élettani sajátságokat tüntessen fel, melyeket közvetlen felhasználhatunk a gyakorlatban, vagy melyek támogatnak gazdasági tényezők okáinak és következményeinek felismerésében és elhárításában.

Csak másodsorban lehet a típusok megválasztásával a rendszer kiépítése a célunk.

Ez nem jelenti azt, hogy a rendszert mellőzni kell, ellenkezőleg. Típusaink rendszertani egységek is, melyek köré a rokonok a faji sajátságok szerint csoportosulnak. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha a típusok tárgyalásában elválasztjuk az öröklött faji jelleget a változásoknak alávetett esetleges bélyegektől, amit a rendszertani egységek biológiai és fejlődéstani vizsgálatával érhetünk el.

Sokat lehetne vitatkozni arról, hogy tárgyalásaink biológiai egységekből induljanak-e ki s az egész képet, mely a jelenségek egész árjával hömpölyög szemléletünk világán át — egyszerre ragadjuk-e meg. Vagy pedig miként a lélektanban szokás, hol a lelkifolyamatot analizáljuk s logikailag megállapított rendszerben fejtegetjük, itt is egyes tényezőket vegyünk-e szemügyre s anélkül hogy kikapcsolnók abból az életközösségből, melyben felfedeztük — nemcsak egyszerűen, mint egy nyugalmi rendszer pihenő pontját szemléljük, hanem, mint egy dinamikai összesség fejlődésben tovahaladó egységét — tárgyaljuk.

Elhiszem, hogy a természeti képek szépségét élvezhetjük, az azokban megnyilatkozó harmóniát megérezhetjük, sejthetjük talán a törvényszerűséget is, de ha az erő és anyag megmaradásának és a fejlődésnek törvényeit meg akarjuk érteni és magasabb szellemi érzelmek megnyilvánulását is átélni, analizálnunk kell a bonyolult jelenségeket, szemlélnünk, figyelnünk, kísérleteznünk kell s eredményeinket logikai rendszerbe kell foglalnunk. Így felfegyverkezve rendszeres tudással próbáljuk megérteni s még jobban átérezni azt, amit eddig csak sejtésszerűleg éreztünk.

Éppen ezért a természettudományok tanításában kikeresztályosított alapgazalmakra és tudományosan felépített rendszerre is van szükségünk.

Ez alatt megint nem azt kell érteni, hogy év elején megkezdjük a növénytant a nyálkagombákkal s végig a fészkesekig a rendszer mindenhatóságától eltelev meg sem állunk.

Kiránduláson szemléltünk egy tarlós területet, kiválasztunk néhány jellemző növényt, azok rendszertani jellegeit s biológiai vonatkozásait tanítjuk. Haza viszünk a talajból, arról télen is tanulhatunk sok mindent. Látjuk, amint trágyát hordanak a tarlóra s felszántják, majd kukoricát vetnek oda s mikor harmadévre újra odajutunk, már ismerjük az állatvilágát is s most már próbálhatjuk a természeti egység biológiai értelmezését. S amit három év előtt rendszeres ismeretek nélkül jó magyarázattal s a szemlélet irányításával talán percipiáltak volna tanítványaink, most néhány irányítással appercipiálják.¹⁾

Tárgyfelosztásban a növénytan két ősszel és két tavasszal szerepel tehát négy részletben. A négy részlet a rendszernek mindig azt a fejezetét öleli fel, melynek tanításához az adott időben a legtöbb szemléltetési anyagot szerezhettem s mely földrajzi elhelyezésemben kínálkozó biológiai jelenségek és gazdasági alkalmazások megértéséhez legtöbb s legtanulságosabb anyagot nyújtja.

Különös súly helyezendő a hazai termékek megismerésére. A növényekből és állatokból csak a hazai fajokat vesszük fel, legfeljebb megemlítjük azon külföldi fajokat, melyek a rendszerben fontos átmenetet alkotnak.

Csak miután a hazai viszonyokat jól ismeri a tanító növendék s miután hazánk geológiai, növénytani és állattani földrajzában jól tájékozódott, térhetünk át más országok s az egész föld természeti viszonyainak rövid áttekintésére, mely egyszersmind alkalmat nyújt a rendszer kiegészítésére s némely fejlődéstani és biológiai ismeretek mélyítésére.

3. Természettudományok tanítása csak úgy érheti el kitűzött célját, ha szemléletből, megfigyelésből vagy kísérletből indul ki s a gondolkodást szóbeli kifejezéssel s cselekvő munkával is támogatja.

A természettudományok tanítása csak úgy érheti el kitűzött célját, ha szemléletből, megfigyelésből vagy kísérletből indul ki s a gondolkodást szóbeli kifejezéssel s cselekvő munkával is támogatja.

1) Ha a biológiai egységet egészében magyarázzuk meg a növendéknek, megérti talán ezt az egy esetet, jelen körülmények között, ha azonban a megoldás kulcsát adjuk a kezébe rendszeres ismeretek alakjában, bármely egység tagolásához foghat s merem hinni, hogy többszörösen meg is fogja kísérelni, ha egyszer a megértés örömét érezte. Ez vezet a megfigyelésekhez s a biológiai gondolkodáshoz.

gatván, jut az appercepcióhoz. Ezt hangoztatja minden reálisan gondolkozó tanár. Ezzel szemben a gyakorlatban azt tapasztaljuk, hogy a kémia, ásványtan csakugyan többé-kevésbbé szemléltetéssel és kísérletezéssel kíséri szótanítását, az állattan és növénytan pedig főleg szóval — néhol csinos készítményekkel, színes képekkel és rajzokkal (innen a tanszeripar fellendülése) — véli céljait elérni.

Az önmunkásság, melynek legfontosabb eszközei, az önálló megfigyelés és a cselekvő munka: boncolás, kísérletezés, mikroszkopizálás, növényápolás, gazdasági munkák, határozás, rajzolás, mintázás és mindezen munkák közben támadó gondolatok szóbeli kifejezése, még nem vált a tanítás szerves részévé.

Az utasításokban említett biológiai gyakorlatok célja a természettudományok tanítását a növendékek munkájával támogatni és így a tanutást megkönnyíteni és helyesebb mederbe terelni. Erre nézve kívánatos, hogy:

Gyakorlatokra mind a három osztályban egy-egy óra fordítassék.

A gyakorlatok anyagát mindig a tanítási anyag szolgáltatassa.

Ősszel és tavasszal csaknem mindig, télen ahol a körülmények megengedik gyakran, kirándulásra használjuk a gyakorlati órát.

A gyakorlatok rendje.

I. oszt. szept.—okt.—nov. 4—5 kirándulás. Növénygyűjtés. Herbárium-készítés. Természetes példányon alaktani fogalmak szerzése. Gyökér kimosás. Termékek boncolása. Magvizsgálat.

Dec.—jan.—febr.—márc. Üvegcsövek feldolgozása, dugók furása és előkészítése. Hevítés módjai. Oldás, kristályosítás, szűrés, párlás. Kristályminták készítése (agyag-, karton-, cérna-, krumpliból.) Népiskolai kísérletek. Forrasztócső kísérletek. Csiszolás. Kirándulás. Segédkezés a szertárban.

Ápr.—máj.—jun. 4—5 kirándulás. Biológiai és rendszertani megfigyelések. Gazdasági munkák. Határozás. Cserépnövények tenyésztése, ápolása. Irodalom.

II. oszt. Szept.—okt.—nov. 4—5 kirándulás. Termőföld és növényzet. Biológiai és rendszertani megfigyelések. Mikroszkópi vizsgálatok.

Dec.—jan.—febr.—márc. Állatboncolás. Száraz készítmények. (Váz.) Tanulógyűjtemény. Élettani kísérletek bemutatása. Szertári munkák. Demonstrációk. Kirándulás. Mikroszkópi készítmények.

Ápr.—máj.—jun. 4—5 kirándulás. Állatok s növények kölcsön hatásának megfigyelése. Káros állatok, növénybetegségek. Állattenyésztés, aquarium, terrarium, bábok, gubacsok, hernyók nevelése. Mikroszkopizálás. Határozás. Irodalom.

III. oszt. Szept.—dec. 6—7 kirándulás a biológiai, gazdasági, geológiai, növényföldrajzi és technológiai ismeretek mélyítésére. Népiskolai gyűjtemény összeállítása. Népiskolai természetrajztanítás módszere. Természetrajz irodalma. Egyszerű technológiai kísérletek. Talajvizsgálat. Irodalom.

Jan.—jun. Szerves kémia körébe tartozó kísérletek, élelmiszer vizsgálatok. Növény élettani kísérletek. Gazdasági vonatkozások. A természeti viszonyok önálló megfigyelése. Fejlődési folyamatok vizsgálata. Állati és növényi betegségek.

A gyakorlati órákon végzett munkának csak úgy lesz eredménye, ha a tanár minden egyes növendéket figyelemmel kísérhet s bármikor, ha fennakad, támogathat. Ez pedig csak úgy lehetséges, ha nem az egész osztály, hanem legfeljebb 10—15 növendék dolgozik egyszerre. Tehát felosztjuk az osztály növendékeit két csoportba s mindegyik csoportnak van hetenként egy gyakorlati órája. Ezzel nem növekedik a növendékek óraszám, hanem a tanaré. Ez pedig üdvös dolog, mert minél több természetrajzi órát kap a tanár, annál kevesebb más tárgy osztható be neki s nem forgácsolódik szét az ereje. Laboratóriumában maradhat s foglalkozhatik tárgyával. Erre a tanár továbbképzésénél még visszatérünk.

A gyakorlati órán bepillantást engedünk növendékeinknek az egyes fejezetek irodalmába, a tankönyvben pedig minden fejezet után a legfontosabb arra vonatkozó irodalmat soroljuk fel.

4. A természetrajz kapcsolata más tárgyakkal.

A gyakorlatok részletezésénél felemlítettem azon tárgyakat, melyek szorosan kapcsolódnak a természetrajzhoz. Itt újra rendszeresen felsorolom, mert ez vezet át a tanárok továbbképzésének kérdéséhez.

Első helyen említem a gazdaságtant. Lelkemben régen egybeforrtn már e tárgy a természetrajzzal s a hazai viszonyok között misem igazolja jobban a természettudományok fontosságát, mint azok gazdasági alkalmazhatósága.

Ha iparos és kereskedő állam a fizikát és kémiát helyezi előtérbe tanterveiben, úgy nekünk nem kell ezt szolgailag lemásolnunk, hanem mélyebben kell látnunk s az okot keresnünk.

Az ok pedig a gazdasági érdek, az életszükséglet. Magyarország őstermelő állam. Nálunk tehát egy racionális tanítóképzőintézeti tantervben az őstermelést támogató tudományoknak kell előtérbe nyomulniok, ezek pedig: az ásványtan, növénytan és állattan, továbbá a kémia, amennyiben a gazdasági fejlődést előmozdíthatja.

Ezen tudományok gyakorlati alkalmazása a tulajdonképeni gazdaságtan. A képzőintézet első három osztályának anyaga a gazdaságtanból a talajművelés, a növénytermelés és az állattenyésztés, ez pedig oly szoros viszonyban áll a természettajzzal s ennek alapja annyira folyománya s alkalmazása a természettajzi tudásnak, hogy több évet nem is említek, hanem kimondom, hogy a *gazdaságtan a természettajzhoz kapcsolandó*. Vannak azonban a gazdaságtanban olyan készségek és ügyességek, melyeket tökéletesen csak folytonos munkával, gyakorlással lehet elsajátítani. Ezek bemutatására szegődtesen minden intézet képzett kertészt, ki mint a tanár segédje dolgozik:

A földrajz tanításában újabban a földdel s annak terményeivel is foglalkoznak s idegen országokra talán elég anyagot is nyújt ez a tanítás. A hazai geológiai, florisztikai, faunisztikai és gazdasági viszonyok azonban szélesebb alapra fektetendők, ezt pedig csak a természettajz készítheti elő.

A rajz és kézimunka eszközei a természettudományok tanításának. Kívánatos volna, hogy különösen a munkatanítás inkább gyakorlati célok a természettudomány, földrajz, mértan didaktikájának szolgálatába szegődnék, semmint öncélként küzdvén, elvezítse a szilárd talajt.

Legnehezebb a kapcsolatot megteremteni fizika és természettajz között. Az ásványok és élőlények vizsgálatánál, a geológiai változásoknál és élettani folyamatoknál gyakran fizikai alapismeretek szükségesek. Miután a fizika tanítására nincs időnk, a növények középiskolai tudása pedig elpárolgott, a természettajz ezen fejezetei rendesen homályban maradnak.

Ezen a bajon is lehetne segíteni, ha a fizikusok nem csak az élettelen anyagon működő erőket vizsgálnák, hanem néha egy pillantást vetnének az élőkre is. Jól tudom, hogy az élettelen anyaggal könnyebb bánni, könnyebb egy-egy hatás izolálása és a törvényszerűség kimutatása, de mikor az igazság kereséséről van szó, nem szabad gátló erőktől visszariadni. Pl. a légnyomás változásainál az állatok légzése és vérkeringése, a tapadószervek, az

emelőnél a mozgásszervek, erők összetételénél úszás, a villamoságnál az életfolyamattal járó potenciál különbség, villamosszervek stb. tanítása vagy csak megemlítése támogatná a természetrajz tanítását.

Mint szerény óhajt már többször hangoztattam, vajha elérkeznék az az idő, hogy a magyar tanító, ki annyi mindent tanul s tud, önmagáról, fajáról, fejlődéséről, fajtajellegéről, szóval az emberről is tudna valamit. Örömmel olvasom a Magyar Tanítóképző utolsó számában Mihalik József cikkét s az a remény ébred lelkemben, hogy lesz még idő, midőn az iskola leveti ezt a középkori bélyeget s az embert is megismerteti. Nem hallgathatom el ezt a kívánságot, mert a természettudomány csak úgy teljes és egész, ha az embertan is kellő méltatásban részesül.

(Folytatása következik.)

(Budapest.)

Quint Fózsef.

Tanítóképző tanárok számára rendezett kísérleti lélektani tanfolyam.

A magyar tanítóképzés s közvetve a magyar népoktatás megújulásában való bizakodásra ismét eggyel több okunk van. Közoktatási kormányunk egyes intézkedéseiből azt látjuk ugyanis, hogy a magyar oktatásügynek s ezen belül a magyar tanítóképzésnek intézője teljesen át van hatva korunk ama meggyőződésétől, hogy a kultúra terjesztése s a népművelés nem bárki által folytatható mesterség többé, hanem művészet a szó legigazibb értelmében s ennél fogva mindent megtesz arra nézve, hogy a hazai tanítóképzőkből tanító-művészek kerülhessenek ki.

A tanító-művész feladata a kultúra javaiban s magában az emberben rejlő eszményi tartalomnak formába öltöztetése, ezek önértékének érzékelhető megjelenítése abból a célból és úgy, hogy ez önértéket tanítványai ép oly világosan felismerjék s ép oly mélyen átérezzék, mint ahogy azt a tanító-művész maga ismeri és érzi.

A tanító-művész minden ténykedése s minden egyes eljárása, melyet a fentjelzett célból végez: *műalkotás* s az abban kifejezésre juttatott eszmei tartalomnak, a dolgok önértékének a tanítványok részéről való szemlélése s átérése: *műélvezet*.

Ilyen műalkotásra s ilyen műélvezet nyújtására kell tehát képesíteniök a mai tanítóképzőknek növendékeiket.

„A jövő feladata bizonyára nem a kultúra kincseinek pusztasághozzászásában s végnélküli gyarapításában keresendő, hanem inkább szívekre s kezekre van szükségünk, melyek e kincseket az emberiség számára gyümölcsözökké teszik. Ezt azonban nem első sorban az értelem, hanem főképen az érzület biztosíthatja számunkra. S korunknak s így tanulóifjúságunknak is semmiben sincs oly nagy hiánya, mint a tiszta, nemes érzésekben, melyekből erős akarat és szilárd jellem sarjadzhatnék. Nem holt ismereteket kell az ifjabb nemzedékekre átszármasztatnunk, hanem gondolatokat és érzéseket, melyek amazokat áthatni hivatvák.“ (Biese: *Pedagogik und Poesie*. Berlin, 1900.)

A műélvezet alapja — a fentebbiek szerint is tehát — a legmélyebben átértett értékebecslés. Ilyen átértésre, értékebecslésre nyújt alkalmat a művészi tanítás a tanulónak. Hogy mik a műélvezetet biztosító tanítás föltételei, ezzel mindenesetre tisztában kell lennie a tanítóművésznek ép úgy, mint bármely más művésznek is a maga művészetek körében. A tanítóművész helyzete azonban sokkal nehezebb e föltételek tanulmányozásában azért, mert neki a fejlődő embert kell szem előtt tartani s még hozzá egy meghatározott embert, a tanítványát.

A művészi ráhatás föltételeinek egyik része a műélvezőben, a mi esetünkben a tanuló gyermek lényében keresendő, minthogy tudvalevőleg ki-ki azt veszi észre s azt érzi meg, ami az ő lelkével leginkább egyezik. Mindenki abban gyönyörködik, ami természetével megegyez, amiben a maga lényének visszfényére ismert.

A tanító-művészek nevelésében, ezek szerint, igen fontos feladat, a fejlődő gyermek ama testi-lelki sajátosságainak s e sajátosságok fokozatos kialakulásának tanulmányozására való képesítése, amely egyéni sajátosságok ismeretétől függ voltaképpen és tudatos művészi ráhatás. Csak aki világozottságot tud deríteni arra az útra, melyen a tanuló gyermek egyéni fejlődése halad, csakis az értheti meg s érezheti át az egyéni sajátosságok igazi célját s rendeltetését. Már pedig csakis ebből a megértésből és ebből a megérzésből származhatik az a *művészi ihlettség* s leleményesség, amely a tanítót műalkotásra képesíti.

Napjainkban bizonyára senki sem tagadja azt, hogy a tanító-
nak föltétlenül szüksége van a gyermekek testi-lelki sajátosságainak beható ismeretére; de hogy az egyéni pszicho-fizikai jellegzetességek — s részben okaik s törvényszerűségük is — úgyszintén az ezektől meghatározott egyéni testi-lelki fejlődésment tervszerű megfigyelés s kísérletezés útján szabatosan megállapíthatók: ebben még

igen sokak kételkednek. E kételkedés okai egyrészt a gyermek-tanulmányi vizsgálódások lélektani s didaktikai kísérletek nehézségében, másrészt pedig — s bizonyára nem kis mértékben — az ily kísérletezések végrehajtására szolgáló módszerek, eszközök s műszerek eddigi tökéletlenségében s a meglévőeknek is csak egy-sektől ismert voltában keresendőek. Nem csekély mértékben fokozták továbbá ezt a kételkedést, végül azok az elhamarkodott következtetések is, amiket egyes kísérletezők egy-két kísérlet eredményéből levonni s általános igazságokként hirdetni jónak láttak.

Örömmel üdvözljük *Zichy* János gróf vallás- és közoktatásügyi miniszterünk Ónagyméltóságát, aki *Neményi* Imre dr. miniszteri tanácsos javaslatára részben épp e kételkedések eloszlátása, mindenestre pedig a magyar tanítóképzés tökéletesítése céljából az elmúlt év december havában tanítóképzőintézeti tanárok részére kísérleti lélektani tanfolyamot rendezni jónak látott.

A tanfolyamra meghívott tanároknak bő alkalmuk volt alaposan megismerkedni azokkal az eljárási módokkal s eszközökkel (műszerekkel) s ez utóbbiak kezelésével, amelyekkel a gyermek testi-lelki egyéni sajátosságai s részben az ezektől függő lelki-életi fejlődésmenet törvényszerűségei okszerűen vizsgálhatók s exakt kísérletezés útján tanulmányozhatók. Célja volt a kísérleti lélektani tanfolyamnak az is, hogy a tanítóképzőben tanított lélektani tételek kísérleti úton való igazolása, demonstrálása s pedagógiai értékesítése módjaival is megismertesse a tanfolyamon résztvevő tanárokat.

Jól esik megállapítanunk itt azt is, hogy a hazánkban e legelső kísérleti lélektani tanfolyam éppen egyik állami tanítóképzőintézetben (a budapesti VI. ker. tanítónőképzőben) volt rendezhető nagyrésztben, amely intézet pedagógiai-pszichológiai laboratóriumának sikeres működése érlelte meg voltaképpen azt az elhatározást is a közoktatásügyi kormányban, hogy ezt az intézményt az ország többi állami tanítóképző-intézeteiben is megteremtse. Örömmel szolgálhat nekünk tanítóképzői tanároknak végül az is, hogy az első hazai kísérleti lélektani tanfolyam egyik vezetője szintén tanítóképző-intézeti tanár volt. A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ugyanis a kísérleti lélektani tanfolyam vezetésével *Ranschburg* Pál dr. egyetemi magántanárt, a m. kir. gyógy-pedagógiai lélektani laboratórium nagyérdemű igazgatóját s *Nagy* László tanítóképző-intézeti c. igazgatót, a budapesti VI. ker. áll. tanítónőképző pedagógiai-lélektani laboratóriumának vezetőjét bizta meg.

A tanfolyamot a vezető tanárok laboratóriumaikban tartották és

pedig délelőttönkint 4, délutánonkint 2 órában egyenlően megosztva a napok számát egymás között. Az egész tanfolyam 17 napon át tartott és pedig 1910. évi december hónap 11-étől 31-éig bezárólag.

A tanfolyamra ez alkalommal azoknak az állami tanítóképzőknek lélektanát (pedagógiát) tanító tanárai hivattak meg, — szám szerint négy — amelyekben a közoktatási kormány már a jövő iskolai évben lélektani laboratóriumot szándékozik berendezni. Így: Déváról *Kandray* Gézát, Kolozsvárról (tanítóképző) *Molnár* Oszkárt, Budapestről *Quint* Józsefet (I. ker. tanítóképző) és *Répay* Dánielt, (II. ker. tanítónőképző).

A tanfolyam vezetői közül *Ranschburg Pál* dr. főleg a pedagógiai lélektani kísérletek tudományos célú gyakorlati kivitelére oktatta a tanfolyamon résztvett tanárokat, *Nagy* László pedig a lélektani kísérletek módszertani alkalmazásába, a lélektan tanítása keretében előforduló demonstrációkba, úgyszintén a didaktikai s gyermektanulmányi kísérleti kutatásba vezette be azokat. Az összes tanfolyami foglalkozások eszerint három részre tagolódtak, u. m.: tudományos lélektani, didaktikai s gyermektanulmányi vizsgálódásokra s azok szolgálatában álló gyakorlati kísérletezésekre. A tanfolyam teljesen gyakorlati természetű foglalkozásokból állott. A vezető tanárok kellő magyarázat kíséretében bemutatták a lélektani kísérletezésre szolgáló eszközöket, azok kezelését, a lélektani kísérleteket magukat, továbbá a didaktikai s gyermektanulmányozási eljárásokat. Megvilágították, egyúttal ezek célját s az eredmények értékesítési módzatait is. A tanfolyamon résztvettek azután minden egyes bemutatott kísérletet és eljárást személyesen maguk is végrehajtottak, kísérleteztek, demonstráltak úgy önmagukon, egymáson, a VI. ker. tanítónőképző-intézet növendékein, nemkülönben a gyakorló iskolai tanulókon s mindenkor maguk dolgozták is fel az összes kísérletek eredményeit.

A kísérleti lélektani tanfolyamon végzett munkálatok együttes és könnyű áttekinthetése okáért elsősorban is azoknak a kísérleteknek, demonstrációknak s eljárásoknak sorozatát közlöm itt, amiket a vezető tanárok a tanfolyamon bemutattak s a résztvevők személyes gyakorlás és megfigyelés útján elsajátítani igyekeztek.

Azután részletesen szándékozem ismertetni az egyes nagyobb jelentőségű s bonyolultabb kísérletek célját, módját, menetét, megnevezve s részben leírva a végrehajtásuknál felhasznált műszereket.

A kísérletek sorozata, miknek egy részét *Ranschburg Pál*, másik részét *Nagy* László mutatott be, a következő:

I. Kísérletek az érzetek általános tulajdonságainak demonstrálására.

Nagy László:

1. Kísérlet annak bemutatására, hogy az érzet (érzéket, észrevétel) összetett tünemény:

a) C hangvillával és C rezonátorral.

b) Purkinje-féle tünemény.

c) A hang és zörej associációja.

2. Kísérlet az érzékszervek faji energiájának bemutatása villamos árammal:

a) a nyelven, b) a szemén, c) a kézen a Rumkorf-féle szikrainduktorral.

3. Kísérlet a felső és alsó ingerhatár demonstrálására, az ingerek erejére (kvantítására) vonatkozólag:

a) Bevezető kísérletek: gyújtó lángjával, paraszával, fűtűlővel, óraketyegéssel.

b) Kísérlet a lefokozott vonalakkal. (Egy papírlapra rajzolt vastag s fokozatosan vékonyabb-vékonyabb vonalak.)

4. Az inger alsó és felső határának vizsgálata az érzetek minőségére vonatkozólag:

a) az alacsony rezgésű hangvillákkal,

b) a Galton-féle síppal.

5. Különbségi ingerküszöb bemutatása az *abszolút* ingerküszöbre vonatkozólag:

a) a Brahn-féle színgorongokkal,

b) az egyenlő (de módosítható) rezgésű hangvillákkal,

c) a hang-ingán (Schallpendel) a hang fokozódó erősségének érzékeltetése.

6. A relatív különbségi ingerküszöb kimutatása:

a) az egyenlő súlyú csészékkel

Ranschburg Pál:

b) a Wéber-féle törvény demonstrálása optikai úton.

II. Kísérletek a látási érzetek köréből.

Nagy László:

7. Vizsgálódások a stereosz Coppal.

8. A közvetett (indirekt) látás bemutatása a színes karikákkal.

9. Az alapszín-sorozatok szemléltetése.

10. A színteltség bemutatása szürke színkeverékek előállításával színpörgettyűn.

11. A szukcessziv színkontraszt előállítása a színkontraszt készülékkel.

12. A szimultán színkontraszt-tűnemények:

a) színes papírlapon szürke -alakú papírlappal és selyempapírral,

b) színes korongokkal a színkontraszt törvényének bemutatására,

c) a Ragoni-Scina-féle készülékkel.

13. A színkeverés törvényeinek bemutatása:

a) színes korongokkal, színpörgettyűvel (kiegészítő színek kellő arányban, kiegészítő színek, nem kiegészítő színek keverése, különféle színkeverések),

b) színes zselatin lemezekkel.

14. Színfelfogás vizsgálata gyapot-mintákkal (Prof. Holmgren-féle).

15. Színmegkülönböztetési kísérletek (név-szín, szín-név, színmozgás, szimbolikus jelölés).

16. Színoktaeder bemutatása.

17. Az adaptáció törvényének bemutatása színes szemüvegekkel, fekete-fehér lappal.

18. A színkontraszt és adaptáció törvénye (világosságok, szürke szín, színek haladnak színtelenség felé).

19. A Purkinje-féle tűnemény.

(Folytatás következik.)

(Budapest.)

Répay Dániel.

A költészettan szociális vonatkozásai.

(Folytatás.)

Éppúgy, sőt több joggal következtethette volna Schlegel, hogy az eposz az emberiség legmagasabb osztályairól zeng, hogy ez jellemző tulajdonsága, amint ezt a tragédiára rá is oktroiálták e kor eszthetikusai.

A totalitás és világkép fogalmát másképp kell formulázni. Minden epikus vagy drámai emberi alak az emberiséget szimbolizálja, mert annak egy vagy több örökké visszatérő vonását testesíti meg. Minden költői cselekmény nemcsak magáért érdekes, hanem tulajdonságainkkal való összefüggése által.

A perspektívának ez a mélysége kelti a művészi hatást, hasonlóképp a lírában is, mint láttuk, és a dráma tárgyalásánál ennek még bővebb kifejtésére lesz alkalmunk. Ugyancsak a homéri eposzokból vonták le s főleg Humboldt az epikus pártatlanságáról szóló tant. Ezt is elhamarkodva. A pártatlanság egyik kriteriuma az volna, hogy a költő nem fogja pártját egyik küzdő félnek sem.

De már a homéri eposzokban is a költő az epitheton ornansok megválogatásával az események csoportosításában, a párbeszédnek ilyen-olyan fordulataiban elárulja, hogy kiért ver szíve, anélkül, hogy ezt nyíltan kimondaná. Rendesen a bukók pártján van a költő. Hektor elestekor ellenállhatatlanul az ő részére hódítja meg szívünket; a Nibelungénekből minden olvasó kiérzi, hogy Sziegfried halálakor Kriemhild iránt van részvéttel az Ének, a nibelungok pusztulása után átpártol a nibelungokhoz.

A pártatlanság másik kriteriuma szociológiai. Az epopeia költője e tan szerint egységes népelet közepette él, érez, gondol, s így egyénileg nem lép előtérbe. E népelet Wackernagel szerint nemzeti, az eposz fejlődésének kora a nemzeti élet korszaka. A költőnek ezért nem lehet egyéni, hanem csak nemzeti világnézlete. Spielhagen (*Neue Beiträge zur Theorie u. Technik der Epik u. Dramatik*) szerint a homéri eposzok nemzeti egész világképet adnak, a modernnek egyéni egész világképet. Rudolf Lehmann helyesen jegyzi meg nagy költészettanában, hogy nem annyira nemzeti, mint inkább szociális korlátok szabják meg a népeposz költőjének felfogását. Az Iliásban az akkori görög arisztokratikus érzület s életfelfogás jut szóhoz.

Be van bizonyítva — írja Négyesy László is költészettanában — hogy az Iliás mai szerkezetében a chiosszigeti homeridák folytatólagos munkásságának eredménye, kik egy szellemben dolgoztak. E nagy epopeiát oly emberek osztálya alkotta, kiknek hivatása volt az énekszerzés és kik művészetük titkaiba beleavatták utódaikat. A naiv hősi eposzt általában egy harcoss nemesi társadalom szükségletének kielégítésére külön énekes-rend, az avidosok, rhapsódosok rendje alkotta.

És ugyancsak szociális okokból vált a népeposz lehetetlenné a modern irodalomban. Az egyén felszabadul a békák alól, melyek őt egy nemzet vagy egy társadalom felfogásához kötötték. A fejlődő kulturával ez a megkötöttség helyet ad az egyéniség szabadabb kifejlésének; a népöszön egysége megbomlik. Ezért virágozhatik a népeposz csak egy bizonyos korai fejlődési fokon s mo-

dern életviszonyok közt ezért vált lehetetlenné. Az egyén függése az összesség szellemétől a népeposz keletkezésére, kulturális és szociáltörténeti jelentőségére így döntő tényező.

Helyét a *regény* és *novella* foglalták el. Keletkezésük és elterjedésük oka: az irodalom szélesebb körökben való elterjedésével függ össze. Már nemcsak a lovagi fejedelmek arisztokratikus közönsége, mely a lovagregéket leste, olvasóközönsége az írónak. Több anyag kell hát és gyorsabb termelés, ezért hanyagolják el a formát s könnyebben is mozog a próza, mint a vers; a világot, az embereket realizistikusabban rajzolhatja, s több tárgyra lévén szükség, a regény különböző fajai létesülnek. Ezek közül szociológiai szempontból a következők érdekelnek: A XVIII. sz. moralizáló családi regénye.

A lélektani regény, mely Az új Heloise-el indul meg.

Egy fejlődő jellem történetét vázoló regények: Goethe: Wilhelm Meistere, de már ilyen biographikus jellegűek az udvari eposzok: Tristan, Parzival és ilyen a harminc éves háború regénye: a Simplicissimus. A költő élményei sokszor szerepelnek ezekben. Ennek a regényirodalmi iránynak szociológiai magyarázata az, hogy egy magas kulturfok különböző individuumokat teremt különböző szociális körökben s ezért számosak és különbözők a módok, ahogy ezek az egyének fejlődnek. S bár a modern társadalom életformái e művelődési utaknak külsőleg bizonyos egyformaságot adnak, mégis új irányokat vesz mindig az egyes, új mélységek tárulnak fel, pszichikai és morális problémák mindig új alakban lépnek fel előttünk. Megkülönböztetjük még a *milieu* regényt, mely néha biographikus formájú, mint G. Freytag: Soll u. Haben-je, de rendszeren egy foglalkozást, egy élethivatást (s ennek társadalmi szerepét, előnyét, hátrányát ecseteli, mint Zola regényei. (L'assomoir, Germinal stb.) Végül szólhatunk a francia naturalista regényről. (Flaubert: Madame Bovary) De ennek fejtegetése, olvastatása már nem fér egy középfokú iskola keretébe.

A novella Kleist Michael Kolhaasa óta szintén lélektani érdekességre törekszik, nem külső esetlegességek meglepő összekapcsolására. Itt kész jellemmel van dolgunk, mely egy eseményben nyilvánkozik. A szociális milieut csak hangulatában érezteti a novella.

A drámát¹⁾ általánosságban megérteni és megértetni csak szocio-

¹⁾ A drámára vonatkozó tételeim legnagyobbbrészt Lukács György: *A dráma formája* c. tanulmányán alapszanak.

lógiai magyarázat útján lehet. Egy helyben összegyűlt tömeg előtt játszódik: a társadalomnak s nem az egyes, izolált ember gyönyörködtetésére szolgál. A tömeghatás feltételeit kell kutatni annak, aki a dráma lényegével tisztában akar lenni. Ezek a feltételek a következők: a dráma a közönségéhez hasonló érzésekre és élményekre appellál, olyanokat ábrázol tehát, melyek általánosak. Az ókorban a vallásos érzelmek, a mithosz voltak ily általánosak, a középkorban nem különben; de már históriai tárgyak és szociális témák az érdekesek, de napjainkban már más irányban differenciálódik a dráma anyaga, tartalma szerint, mert a mai társadalom is bonyolultabb.

A második feltétel: az érzéki képekben gazdag, költői előadás, mert a tömeg képekben gondolkozik, nem fogalmakban és a tömegben lévő emberek érzésvilága egyáltalán primitívebb mint az izolált emberé, aki inkább hajlik abstrakciókra.

A harmadik feltétel az elsőből önként következik. Minthogy általános, a közönség, jobban mondva a társadalom tapasztalatával legalább is rokon dolgokat ábrázol a dráma, tömörebb mint akár az eposz vagy akár a líra. Erre, igaz, az idő rövidege is utalja a drámát, de ez külső ok, mely alól néha kivételt is tesznek, de a dolog természetében is rejlik, hogy az általánosság annyi, mint tömörség, mert minél tömörebb egy-egy történet közlése, annál több esetre, élményre áll, ezért általános. Egyénivé egy esetet részletei tesznek. A dráma a társadalom szolgálatában nem látja a részleteket, azaz stilizál, de ezáltal hogy az, amit közöl, több esetre, a közönség több tagjára illik rá, egyúttal szimbolikussá lesz. Így tehát minden dráma többé-kevésbé szimbolikus is — szociológiai okból: olykép és olyat ábrázol, amit az egész társadalom átélt, vagy legalább átért.

A negyedik feltétele a drámai hatásnak s így lényege a drámának, hogy emberek közötti megtörténet a tárgya. Ez is az első feltételből önként következik. A közönség élményére hivatkozván, mást nem is ábrázolhat. De van még más oka is erre. A természet, — hogy csak ezt a példát hozzuk fel — nem szerepelhet benne oly mértékben és szerepben, mint a lírában s még annyira sem, mint az eposzban. Más-más okból. A lírában a természet központja lehet a költeménynek: érzéssel ruházzuk fel a természetet, saját érzelmeinkkel s ezeket visszahangozzák a költészetben és a költői lelkekben is: a berek, a nádas, a folyó habja, az erdő zúgása, a tenger mormolása. A drámában nemcsak éreznek, hanem akarnak, cselekednek is a

szereplők és a mi szimpatetikus természetérzésünk eddig legalább még csak az érzelmeinket hatotta át. Akaratunkat nemcsak a biblia, hanem a költészet is az ember számára foglalta le csupán. És szociális szempontból az akarat a legfontosabb lelki tényező. Az érzelmek, a gondolatok illanók és megbizhatatlanok. Csak cselekedeteink maradandó hatásuak a társadalomra s csak ezek próbái az ember jellemének. Mikor erre kerül a sor, bontakozik ki az ember értéke a maga hamisítatlan valóságában. És a dráma ebben a tekintetben is szociális műfaj, mert az akarat, a tettek, a történések költészet. Az eposz is az, de azzal a különbséggel, hogy több idő áll rendelkezésére, több tér, de kevesebb anyag, tárgy, mert háborúkat zenghet csak, egyéb tárgy drámai, nem kíván részletezést épp az általánosság principiumánál fogva. Egy háború, hol vér nem folyik, hol csatafestésekre nem kerül sor, már nem eposzi, hanem drámai tárgy: fényes példa rá Schiller Wilhelm Tellje.

Láttuk, hogy a dráma főtárgya nem lehet a természet ellentétben a lírával, csakis szociális tárgya lehet a témája, most megvizsgálhatjuk azt is, hogy miért nem szerepeltetheti a természetet oly mértékben és irányban sem, mint az eposz. Egyszerűen azért nem, mert nincs rá ideje. A dráma eszközei korlátoltak lévén, tartalma pedig szimbolikusan az egész élet, ki kell zárnia minden fölösleget, benne mindennek szükségszerűnek kell lennie. Csak mert szép szerepelhet egy epizód az eposzban, a drámában nem. Itt az élet inkább van összhangban az eposzsal, mint a drámával és így a társadalom is. Az életben nem uralkodik szükségszerűség, van egymásmellettség is. A dráma ezekkel szemben merő egymásból következőség.¹⁾ Már Hume megállapította, hogy az életben nincs kauzalitás: a jelenségek csak reális létük által hatnak, a kapcsolatok csak utólagosak köztük s csak gondolkodásunk kapcsolja így is össze őket. Az élet élet volta nem szűnik meg ezáltal, az életben a jelenségek reális létük által vannak, de a drámai jelenségeknek nincs más realitásuk, mint kapcsolatban létük és ez okozati. Ebből két fontos következtetés vonható a drámát illetőleg. Az egyik az, hogy az intrika drámaiatlan, mert történések egymásutánjából van összetéve, nincs köztük okság, az intrikus egyszerre, bármikor, mint *deus ex machina* megbontja a dolgok összefüggését. Ezért nem drámai, nem tragikus alak Jago, Biberach, de azok Othello, Bánk. A másik következtetés az, hogy véletlennek sem

1) V. ö. Lukács György: A dráma formája. B. Sz. 1909.

szabad a drámában közbejátszania: azaz a drámában minden elgondolható lehetőségre meg legyen adva a felelet. Antigonének dramaturgiai szempontból nagy hibája, hogy Teiresias jós már a katasztrófa után lép fel; miért nem szólt előbb? Megmenthette volna a szerelmeseket.

Egy ötödik feltétele a drámának, de már csak egyik, bár főfajának, a tragédiának ugyancsak szociológiai szempontból: a tragikum. A dráma többi fájának előfeltételei is szociálisak; a főmeghatás, a drámai anyag: emberek, tetteik, s intézményeik, emberek közötti küzdelem, szociológiai történések formájában mozog minden színmű, szociális intézmény a dráma minden fájának színhelye, a színház is. Előfeltétele minden színműnek az erkölcsök, a politikai, a vallási élet egy bizonyos szabadsága, egy bizonyos érzéki kultúra: az emberi test szép vagy kifejező mozgásaiban való gyönyörködés vágya, a pompa, dísz, események megérezkítésének szeretete s a lehetőség, az energiafőlölség e kívánságok kielégítésére¹⁾ A tragédia virágzásához szükséges azonkívül az osztályhanyatlás heroikus kora, mikor a közönség az ő világnézetét reprezentáló kiváló embereinek bukását tragikusnak érzi.

(Budapest.)

(Folyt. köv.)

Harmos Sándor.

Az új képesítői vizsgálathoz.

(Részletek a pozsonyi r. k. tanítónőképző tanári karának beadványából.)

Az új képesítői szabályzat kettős célt követ, t. i. a képesítői vizsgálatot az elsőkélyesedéstől megóvni, tehát intenzivitását emelni, másodszer a jelenlegi terhet könnyíteni kívánja.

Tantestületünk szerencsésnek gondolja e kettős cél elérésére a miniszteri szabályzat alap gondolatát, amely az általános ismereteket nyújtó reáltárgyakat az úgynevezett osztályképesítőkből, a pedagógiai és nemzeti tárgyakat pedig a befejező képesítő keretében óhajtja csoportosítani.

A pedagógiai elvnek legjobban megfelelne, ha e két csoport, t. i. a reáliák és pedagógiai, illetőleg nemzeti tárgyak egy-egy vizsgálatra, tehát az első a III. év végére, a második csoport a IV. év végére lehetnének helyezhetőek, de miután az általánosabb

¹⁾ V. ö. Lukács György már idézett értekezését.

vélemény affelé látszik hajolni, hogy már a második évfolyam végén is tartassék képesítő vizsgálat, tantestületünk a könnyebbítés címén hozzájárul a tervezet idevonatkozó proposícióihoz.

Csak a IV. év végére tervezett osztályképesítőre nézve ajánlanánk a következő módosítást, amely, véleményünk szerint, úgy a pedagógiai célt, t. i. a képesítő vizsgálatok mélyítését, valamint a jelöltek tehermentesítését, nagyban előmozdítaná.

Miután a miniszteri tervezet szerint a III. év osztályképesítőjére úgyis csupán az ásványtan-vegytan helyeztetik, tétessék át ide, tehát a III. év osztályképesítőjére a természettan és a gazdaságtan is (t. i. közgazdaságtan és háztartástan), amivel a IV. év osztályképesítője tetemesen megkönnyebbülne.

Ez egy kis tantervváltoztatással jár, ami azonban, tekintettel a tanképesítés óriási fontosságára, nem képezhet döntő akadályt, főleg ha általa egész tanítóképzésünk fejlődése talán hosszú időre egy nagy lépéssel előre haladhat. Ez a tantervváltozás pedig abban állana, hogy a természettannak a IV. éven végzendő része, helyeztessék a III. évre, ahol így a természettan egészen befejeződik. Éppen úgy a gazdaságtan a IV. évről tétessék le a III. évre. Ezek helyett Magyarország története Magyarország földrajzával együtt átteendő a IV. évfolyamra. Ez tehát egyszerűen tárgycsere, ami nem jár sem anyagbővítés sem anyagösszevonással. Ugyanis a IV. évi természettan 2 órai anyaga elfoglalja a III. évi magyar történet 2 órai idejét és lesz a III. éven 4 óra természettan, tehát ugyanannyi óraszám, mint eddig a III. és IV-en együtt volt. A magyar történet a IV. éven elfoglalja a fizika üresen maradt 2 óráját, tehát az állami képzőkben ugyanannyi órája lesz, mint ma is van. A katolikus képzőkben eddig 2 óra volt a III. éven, 2 a IV. éven. A csere folytán most a régi 2 óra történethez hozzájön a fizika 2 üresedett órája, tehát a magyar történet számára is megmarad az összes heti 4 óraszám, mint volt. Középiskolákban vannak 6 órás, szakintézetek és egyetemeken 8—9 órás tárgyak is, tehát heti 4 óra nem túlsok. A magyar földrajz és gazdaságtan felcserélésénél az órák, 2—2, szinte teljesen fedik egymást.

Ezen intézkedésnek előnyei:

1. Úgy a természettan, mint a gazdaságtan a reáltárgyakhoz tartozván, ezeknek köre a III. év osztályképesítőjén, ami így: az ásványtan-vegytan, természettan- és gazdaságtant ölelné fel, mintegy kerek egészet képezne.

2. A harmadik év osztályképesítőjének bővebb anyaga egy-résről emelné ennek a képesítőnek a tekintélyét, másrészt arányosabban oszlanék fel a teher, mintha ez a két tárgy is a IV. év végén vizsgáztatik. Hiszen, hogy vajjon osztályképesítő vagy befejező képesítő nevet adunk-e neki, az sem a jelöltek készülési munkáján, sem a vizsgáló bizottság eljárásának komolyságán mit sem változtat. Sőt nem is szabad változtatnia.

3. Így nemcsak a vizsgákon, hanem a III. és IV. év egész folyamain rokontermészetű tárgyak csoportosulnának, t. i. a reáliák a III-on, a nemzetiék (magy. irodalom, Magy. o. tört., földr., alkotmányt.) pedig a IV. évfolyamon. Ezek egymást kölcsönösen támogatván, intenzivebb és eredményesebb kezelést tennének lehetővé, tehát pedagógiailag előnyösebb a csoportosítás.

4. Megbecsülhetlen előny a képesítés mélyítésére, hogy a jelölt ugyanazon az éven képesítőznék a legtöbb tárgyból, amelyen azzal egész éven át foglalkozott. Itt elsőkélyesedéstől ugyancsak nem kellene tartani.

5. Ugyanez állana a befejező képesítőre, ahol a nemzeti tárgyak legnagyobbbrészt a IV. évfolyam anyagát képeznék. Ezáltal nem szenvedne a képző első három évfolyamának szakjellege, mert a pedagógiai tárgyoknak a négy évre oszlásával a szakoktatás biztosítva maradna.

6. A jelöltek azon tárgyakkal végeznének a III. év osztályképesítőjén, amelyek, bár nem kicsinylendő, de aránylag mégis kisebb jelentőségűek a népiskolában, mint pl. a nemzeti tárgyak és a pedagógiai képzés, ami így a IV. évre maradna.

7. A IV. évnek ily módon beálló némi munka könnyítése a gyakorlati kiképzésnek válhatnék javára, amennyiben a növendékek még nagyobb gondot fordíthatnának a gyakorlati tanításokra.

Ennyi előnnyel szemben alig hozhatók fel olyan nyomós nehézségek, amelyek a tantervnek ezen csekély változtatását, t. i. a fizika és gazdaságtan, másrészt a Magyarorsz. tört. és földrajznak beosztási felcserélését lehetetlenné tennék.

Az egészségtan a képzőkben a pedagógiai tárgyak közé sorozandó. Nemcsak azért, mert a test- és lélektannal tárgyilag is szorosan összefügg (az iskolai berendezések, egészségügyi rendeletek címén pedig a szervezettanhoz áll közel), hanem azért is, mert hivatása a tanítót pedagógiailag helyes testi és lelki nevelésre képesíteni. Így már elvileg is könnyen csatolható a testtanhoz, mert úgy fogva fel, a pedagógiai csoportba tartozik. Gyakorlatilag sem

képez nehézséget az osztályképesítőből való kivétele és a befejező képesítő testtanához csatolása, mert semminemű tantervi vagy vizsgarendi változtatást ezen áttétel nem okoz. A kath. képzőkben eddig is együtt volt.

A művészeti tárgyak, mint a szépírás, rajz, zene, ének, testgyakorlás, bármelyik vizsgához számíttatnak a IV. év végén, az eddigéhez hasonlóan, külön eljárást igényelnek és így sem az osztályképesítőnek, sem a befejező képesítőnek lefolyását közvetlenül nem is érintik. Tehát éppen úgy képezhetik a befejező képesítőnek a függelékét, mint az osztályképesítőjét. A szépírás és rajz igen könnyen csatolható a befejező képesítővizsga írásbeli részéhez, a zene, ének és testgyakorlás pedig a szóbeli képesítőhöz. Tehát úgy mint eddig volt.

Eképpen a IV. év osztályképesítőjére tulajdonképpen csak a mennyiségtan és német nyelv jutna. A német nyelvre nézve a tantestület azon a véleményen van, hogy miután úgyis sokoldalú óhaj nyilvánult aziránt, hogy a német csak facultatív tárggyá tétessék, ha meg is marad a rendes tárgyak keretében, de belőle csak írásbeli képesítő tétessék, mint eddig és szóbeli csak a szigorítás esetén. Így a német a szóbeli képesítők sorozatából kimaradván, a mennyiségtanból a vizsgálat egyszerűsítése szempontjából nem kellene külön osztályképesítőt tartani, hanem, tekintettel a mennyiségtannak a népiskolában való roppant fontosságára, a befejező képesítőhöz volna csatolható. *Ily módon a IV. év végén az osztályképesítő teljesen mellőzhető lenne*, ami egyrésztől igazán könnyítené a növendékek munkáját, másrésztől biztosítaná a pedagógiai befejező vizsga mélységét, komolyságát.

Még egy érv szól a IV. év osztályképesítőjének lehető elkerülése mellett. Egy fontos gyakorlati érv. Mindnyájan egyetértünk abban, hogy az osztályképesítők mint az egységes képezésnek egyenrangú részei, ugyanazon eljárás szerint tartassanak, mint a befejező képesítő. Tehát miniszteri, és a felekezetiéknél még egyházhatósági kiküldött jelenlétében rendes bizottság előtt. Ezek a miniszteri és egyházhatósági biztosok pedig, kivéve a főváros intézeteit, a legtöbbször nem lesznek helybeli lakosok és többnyire hivatalbeli egyének. Az eljárás gyakorlatiassága, praktikus követelménye azt hozza majd magával, hogy az összes képesítő vizsgák a miniszteri, illetőleg a felekezetiéknél mindkét kiküldött egyszeri oda- és visszautazása között legyenek lebonyolíthatók. Tehát önkényt adódik a vizsgák természetes sorrendje: IV. év osztály-

képesítője, II. és III. év osztályképesítője, végül IV. év befejező-képesítője. Ha ezeknek a mondott okból egyfolytában kell megtartatniok, akkor az írásbeli képesítők, osztály és befejező egyaránt (és akár egymásután, akár összekapcsolva mint most) az összes szóbeliek előtt volnának tartandók, mert a II. és III. év szóbeli osztályképesítőjének ideje kevés is arra, hogy azalatt a IV. évesek írásbelit készíthessenek, de meg lehetetlen is a tanerőknek az osztályképesítőknél való elfoglaltsága miatt. Továbbá úgy a miniszteri biztos, mint az egyházi kiküldött átvizsgálja azokat. Ezen hivatalból való átvizsgálásnak a szóbeliek előtt kell történnie és ez pár napot vesz igénybe. Ez az egyik nehézség a gyakorlati kivitelnél. Van másik is. Ha t. i. a szóbeli vizsgálatok egyfolytában tartatnak, akkor a IV. év osztályképesítője és befejező képesítője között legfőlegb néhány nap lesz. Minden pedagógus tapasztalásból tudja, hogy a növendékek nagyrésze munkaerejét közvetlen a vizsgálatok előtt összpontosítja. Arra a vizsgálatra készül előbb és intenzívebben, amely közelebb áll hozzá. Az is világos mindnyájunk előtt, hogy a német, fizika és mennyiségtan (algebra és mértan, valamint a gazdaságtannak közgazdasági része, főleg a nőképzőknél) nem azok a tárgyak, amelyekből fölös számmal vannak a kitűnők. Sőt ellenkezőleg! Mi lesz a praktikus eredmény? Hogy a jelöltek egy része, talán a nagyobb része szemében a IV. év osztályképesítője lesz a punctum saliens. Ehhez képest fog is készülni reá. A pedagógiai vizsga pedig a képesítő reform legjobb szándéka mellett a növendékek jó része előtt: devalválódik. Devalválódik tekintélyben és érdemben. Vagy ha nem? A helyzet akkor sem lesz sokkal jobb. A rendszer évi osztályzáró vizsgán, aztán az osztályképesítő írásbelijén, majd szóbelijén, továbbá a befejező írásbeli vizsgálat izgalmain átesett legjobb növendék is testileg-lelkileg kifáradva fog azon a vizsgálaton megjelenni, amelynek mélységét és tekintélyét a reform biztosítani célozza.

De maga a vizsgáló bizottság is, emberekből állván, nem fogja magát emancipálhatni a hetekig tartó vizsgálatoknak fáradalma alól. És éppen ott fogja ezt legjobban érezni, ahol leginkább kellene hivatásának magaslatára emelkednie.

Ha pedig ezt kikerülendő a vizsgálatok megszakításokkal tartatnak, akkor eltekintve a fennebbiektől, azokat legkésőbb május közepe táján kell kezdeni, ami az összes képzőkre két-három heti, talán egy hónapi szorgalmi időbeli veszteséget jelent. Ez pedig a képzők anyagtömegénél igen nagy áldozat. Ez az időveszteségi

áldozat majd sújtja még mindazokat a tanintézeteket vagy hivatalokat is, amelyekből a miniszteri és püspöki biztosok a vizsgálatok hosszú tartama alatt, esetleg ismételt megszakításokkal, hiányozni fognak. Nem is említjük pl. a kath. képzők azon gyakorlati nehézségét, amit a képzők iskolai rendtartásának és miniszteri meg a püspöki biztosok időbeosztási érdekeinek összeegyeztetéséből származnak még akkor is, ha mind a három oldalról a legjobb akarat nyilvánul is meg a jó ügy iránt. Sok kiváló szakembernek mint miniszteri vagy felekezeti biztosnak tudását és tapasztalatait fogják képesítőink nélkülözni azon a címen, mert részvételüket a vizsgálatok hosszú tartama vagy megszakítottága másirányú elfoglaltságuk miatt lehetetlenné tette. Pedig ez is pedagógiai érdek. Talán nem is a legkisebbik.

A vizsgálati anyagnak a fentiek szerint való csoportosítása, t. i. II. év osztályképesítőjére az ált., tört. ált. földrajz és a természetrajz, a III. év osztályképesítőjére az ásványtan-vegytan, természettan és gazdaságtan, végül a IV. év osztályképesítőjének lehető mellőzésével az egészségtan és mennyiségstannak a befejező képesítőbe való bekebelezése által (a németből csak írásbeli) a képesítő vizsgálatoknak olyan egyszerűsítését nyerjük, amely teljesen megfelel a miniszteri reformtervezet alap gondolatának. Egy nagy terhet leemel a IV. év képesítői anyagából és azt arányosan elosztva lehetővé teszi az egyes vizsgák mélyítését. Másrészt a IV. év osztályképesítőjének mellőzésével megmenti a pedagógiai vizsgát egy nagy tartalmi és alaki akadálytól, sőt annál inkább érvényre emeli a befejező képesítő vizsgát fontosságát.

Egy ilyen évtizedekre szóló nagyjelentőségű reformnál nem játszhat döntő szerepet az, hogy egy éven, illetőleg a folyó iskolaév területén belül nem valósítható egyszerre egészen, hanem két évre terjedő fokozatban. És pedig:

Folyó 1910—11. isk. évben:

II. év osztályképesítő ált. tört., ált. földr., természetrajz.

III. „ „ „ ásványtan, vegytan.

IV. „ vagy a régi rend szerint, vagy a miniszt. terv. szerint.

1911—12. isk. évben életbe lép a III. és IV. év tantárgycseréje.

II. és III. év osztályképesítői e tervezet szerint.

IV. év vagy a régi, vagy a miniszt. tervezet szerint.

1912—13. isk. évben az egész jelen tervezet szerint.

* * *

Mint modern lépés, megfontolandó, nem lehetne-e az évfáradó osztályvizsgát azon tárgyakból, amelyek ugyanazon évnek képesítő-jét képezik, elhagyni? Így az évfáradó közönséges záróvizsgák rövidülnének, a IV. év közönséges záróvizsgája pedig, összes tárgyai szerepelvén a képesítőn, egészen elmaradna.

A szakképesítő írásbeli tétele *csak* a neveléstani tárgyak kere-téből veendő. A nem magyar nyelvű vagy nemzetiségiektől látoga-tott képzőkben *kivételesen* magyar irodalmi lehet.

A magyar tannyelvű képzőkben a nem magyar tannyelvű iskolákra való képesítés minél inkább könnyítendő. Tehát elég, ha a vizsgáló bizottság előtt élő szóval igazolja, hogy az illető nyelvet (németet, tót) olyan mértékben bírja, aminő a középszerű meg-értetésre köznyelven szükséges. Írásbelileg pedig a neveléstani dolgo-zat kivonatát, vagy valami népiskolai anyagot írjon. Indokolás: A nemzetiségi vidékre került magyar családok (gazdák, hivatalno-kok stb.) gyermekei megtanulják a közönséges érintkezésre szüksé-ges mérvben az illető nyelvet és *tapasztalás után mondhatjuk*, helyüket derekasan megállják mint tanítónők (tapasztalataink főleg ezekre vonatkoznak) a német és tót nyelvű iskolában is. Szívük, lelkük magyar, csak annyit nyújtanak az illető német vagy tót nyelven, amennyi föltétlenül szükséges és ahol csak lehet terjesztik a magyar nyelvet és lelkét. De a miniszteri szabályzat 13., 14. és 24. §-ában előírt idegen nyelvű képesítésre — ismét tapasztalásból mondhatjuk, — nem vállalkoznak. Maradnak tehát a más tannyelvű képesítésre csak azok, akiknek az a nemzetiségi nyelv az anya-nyelvük.

Ezek pedig szívük-lelkükben németek, tótok, azon a nyelven s tanítanak s a magyart csak annyira, amennyire törvény sze-rint kötelesek. Magyar lelkét nem lehelnek tanítványaikba és a magyar kulturát nem szolgálják. Pedagogiailag lehet a miniszteri tervezetnek idevonatkozó rendelkezése helyes, de kevesebbet hasz-nál a pedagógiának, mint amennyi veszteséget jelent a magyar geniusnak.

A pótképesítők idejéül a szeptember alkalmasabb, mint a december vagy január. Ha a jelölt két hónap alatt nem képes mulasztását pótolni, akkor szept.—decemberben a folyó év anyagát és a pótlást szinte nehezen végezheti. Aki a szeptemberi pótképe-sítőn ismét elégtelent kap, az osztályt ismétli. E tekintetben is előnyös jelen tervezet fenti javaslata.

Az oklevél mintában a csoportok címei így ajánlatosabbak:

A) A neveléstani és nemzeti tárgyakból és:

B) A képesítő vizsgálat többi tárgyaiból.

Ily módon az osztályképesítőknek a befejező képesítővel való egysége az oklevélen is jobban kidomborodik.

(Pozsony.)

Dr. Vig Ferenc.

Elmélet.

A munka lélektana.

(Folyt.)

A szellemi munka egészségtana.

Az emberek még ma is sokkal több gondot fordítanak testük jólétére, egészségére, mint lelkük üdvösségére, illetőleg egészségére. Hasonlóképen áll a dolog a tudományban is. Egyike a leghasznosabb, legtermékenyebb tudományoknak az egészségtan. Ez pontosan előírja nekünk, hogy hogyan kell táplálkoznunk, ruházkodnunk, hogyan kell kényelmes házakat építenünk és ragályos betegségek ellen védekeznünk, de magasabb szellemi életünk berendezésére nézve, vagy a szellemi munka egészséges voltára nézve ma még jórészt hiába fordulunk hozzá tanácsért, utbaigazításért. Mennyi az a testi, vagy szellemi munka, amennyit egészségünk, idegrendszerünk megerőltetése, veszélyeztetése nélkül megbírunk, hol kezdődik a túlerőltetés, hogyan lehet a túlterhelés, vagy az elfáradás ellen sikerrel küzdenünk, mik legyenek ennek a küzdelemnek a fegyverei, mind oly kérdések, melyek sürgős feleletet követelnek különösen napjainkban, mikor tudvalevőleg a népek nagy csatáikat ma már nem a harcmezőn, hanem a munka mezején vívják, melynek sikereitől függ aztán az egész emberiség üdve és fejlődése a nagyobb tökéletesség felé.

Napjainkban egy új tudomány van keletkezőben, amely éppen ezen fontos kérdésekre akar biztos és reális feleletet adni. Ez a gyakorlati, vagy alkalmazott lélektan, mely olyan viszonyban áll az elméleti kísérleti lélektannal, mint például a gyakorlati orvosi tudomány az elméleti élettannal, vagy bonctannal. Mint a természet-tudományok, ezen lélektan is a kísérletezést és a statisztikai adatok gyűjtését és feldolgozását használja forrásokul, hogy azokból ismereteit merítse. Új és meglepő felfedezései ennek a fiatal tudomány-

nak ma még nincsenek, de nem csekély szolgálatot tett eddig is már azzal, hogy a szellemi élet egészségtanára nézve is ma már sokkal jobban és szabatosabban tudjuk azt, amit a multnak nagy szellemi munkásai tisztán önmegfigyelés útján nagyjában sejtettek, vagy már meg is állapítottak.

A munkának is megvoltak a maga hősei. Sokszor hallottuk és a saját ajkunkról is elrebbent már a csodálkozásnak az a sóhajtása, látván, hogy mily sokat dolgoztak, mennyi kincset hagytak örökségül maguk után az utókorra, hogy Istenem, hogy tudtak ezek annyi sokat összeírni, annyi sokat dolgozni, mikor nekik is csak a napnak huszonnégy órája állott rendelkezésükre, mikor az ő erejük is csak véges, emberi erő volt? Talán tehetségüknek nagyobb mértékét nem is számítva, az éjet, az üdülés, az alvás idejét is nappallá tették és szakadatlanul dolgoztak?!

Igaz, hogy tehetségükkel együtt talán szorgalmuk, munkabírásuk is nagyobb volt, mint más közönségesebb embereké, a dolognak a nyitját, a titoknak a megfejtését mégsem ez adja teljesen kezünkbe. Az is a többek között, hogy idejükkel és szellemi erejükkel jól tudtak gazdálkodni, egyiket sem fecsérelték el haszontalanul, és jól tudták értékelni és mérlegelni a munkának különböző nemeit, és mindenekfelett szigorú önuralmat és fegyelmet gyakoroltak e tekintetben is kedvteléseik és akarataik felett.

Foglaljuk össze vázlatosan azokat a legfontosabb életszabályokat, melyeket részint a munkának említett nagy emberei, részint ez az új gyakorlati lélektan, mint kutatásaik és kísérleteik eredményeit megállapítottak.

a) Első és legfontosabb az, hogy életünknek olyan célt tűzünk, melyet elég értékesnek és magasztosnak érezzük arra nézve, hogy életünknek tartalmat adjon, hogy azért érdemes legyen élni, küzdeni és szenvedni egyaránt. Ez az általunk végzendő munkának a megbecsülése, más szóval hivatásunknak a szeretete, mely kedvet, lelkesedést önt szívéinkbe. Ehhez is szükséges, hogy magas társadalmi állásban legyünk. Az egyszerű földműves, az egyszerű iparos is meg lehet győződve arról, hogy az a munka, amelyet végez, fontos, hasznos és ennek az érzelme öntudattal, nemes önérzettel tölti el lelkét. A kényszermunkásból, a bérmunkásból hivatott munkás lesz. A sikernek, az eredménynek a látása aztán fokozza a munkakedvet. A kezdetben szükségből, önfentartásból, kényszerből végzett munka aztán bizonyos lelki fejlődésnél fogva mindinkább önzetlenebbé lesz s a későbbi fokon az ember már hajlandó lesz

a munkát, a belőle fakadó örömek kedvéért is, végezni, és nem pusztán csak haszonlesésből.

A cél folytonos szem előtt tartásával jár aztán az is, hogy szellemi erőnket ne fecséreljük el olyan kevesebb értékű foglalkozásokra, melyeknek végzése nem feltétlenül szükséges. Mert nem minden munka egyforma értékű, és vannak az életben olyan emberek, kik látszólag mindig el vannak foglalva és mégsem végeznek semmit. Hiábavalóságokra pazarolják el idejüket és szellemi erejüket egyaránt. Például, ha valakinek nincs zenei tehetsége és mégis folyton veri a zongorát, a mértéktelen ujságotvasás szenvedélye; nőknél például az a rengeteg idő, amit a toalettasztalnál eltöltenek, vagy akkor is sportolnak, amikor nincs rá szükségük stb. stb.

ő) Mindenki tudja azt, hogy örökké nem dolgozhatunk. Úgy a testi és szellemi munka terén pihenésre, üdülésre van szükségünk. Azért a mai szocialista társadalom a testi vagy ipari munkánál is megállapítja a normális munkaidőt, nehogy a munkaadók rablógazdálkodást üzzenek a munkások erejével. A szellemi munkásokra nézve régi szabály az, ami állítólag Kanttól, a németek nagy bölcsésztől származnék, hogy nyolc óra fordítandó munkára, nyolc üdülésre és a közönségesebb teendők (evés, ivás, öltözködés stb.) végzésére és nyolc alvásra. Ez a dolog azonban annyira szövevényes, hogy ma még a tudomány sem képes a különféle nézetek, eltérő felfogásmódok között dönteni. (Némelyek például a naponkénti 16 órai munkaidő mellett foglalnak állást.) Itt tekintetbe kell vennünk nemcsak a munkának a minőségét, hanem magának a munkásnak a szervezetét, testi konstitúcióját, fáradékonyságát, táplálkozási viszonyait, életszokásait, a buzgalmat, mellyel a dolognak neki szokott látni stb. Egy olyan nagyobb munkaidő, melyet az erős, józan, nyugodt kedélyű és szívósabb természetű munkás kár nélkül el tud viselni, az izgékonyabb, kicsapongásokra hajló munkásra nézve nagy megerőltetéssel járhat. Azért ma már például a kollektív munkánál nem a nagyobb, hanem a kisebb csoportokban való dolgozás mellett foglalnak állást, amikor inkább számot lehet vetni az egyéni különbségekkel s a nagyobb munkaerejűeknek hosszabb munkaidőt is állapítanak meg. Minden gyakorlati munkaadó ember ismeri a különbséget, mely a napszám és a szakmány szerint való dolgozás között megállapítható.

Minden munkánál lényeges az is, hogy mennyi figyelmet igényel a munkás részéről. A figyelem a szellemi munkánál jön különösebben tekintetbe. A figyelem pedig lehet feszültebb vagy

kevésbé feszült, állandóan ugyanazon magaslapon azonban fel nem tartható. Az folyton emelkedik és száll.

c) A gyakorlati lélektan mikor a munkaszellem egészség-tanára, vagy a munka higiénijára vonatkozó szabályokat akarja megállapítani, törekvését azzal a szálló igével szokta megjelölni, hogy: küzdelem az elfáradás vagy a túlterhelés ellen. Világos, hogy miután korunknak felszaporodott ismeretanyaga és fokozódott és bonyolódott társadalmi szükségletei mind több igénnyel lépnek fel az egyessel szemben, a túlterheléssel járó veszedelmeket óhajtánánk kikerülni, amennyire az lehetséges.

Legfőbb szabály lesz természetesen az, hogy a józan életmód követeli, hogy a munkában elhasznált erőt pótolni kell. A pótlásnak az eszközei: a *táplálkozás*, az *üdülés* és az *alvás*. Időt kell engedni, hogy a gyomor megemésze a belé került tápanyagot, azért már a régiek is azt tartották, hogy az erős étkezés, vagyis az ebéd után állj, vagy ezer lépést sétálj, de ne végezz erős testi, vagy szellemi munkát. Az újabb lélektan aztán sokat foglalkozik az evés idejének célszerű megállapításával. Mivel a táplálkozás a fáradékonyág ellenszere, könnyen fáradó egyének jól teszik, ha rövidebb időközökben kisebb mértékű táplálékot vesznek be. Célszerűnek bizonyult a kissé erősebb reggeli, különösen tanuló ifjakknál és gyermekeknél. Kräpelin, ki e téren nagy érdemeket szerzett, vizsgálatai alapján helyesnek tartja az ebéd idejének a nap közepére való helyezését, amint az nálunk is van és ellensége a francia és angol rendszernek (*diner*, *dejeuner*).

Nem kevésbé fontos az üdülés, tudniillik az, mivel foglalkoztatjuk szellemünket a pihenés alkalmával. Csak akkor fűződn ugyanis a munkához szellemi élvezetek, ha maga az *üdülés* is élvezet és nem *munka*. Aki erejét komoly célokra akarja fordítani, nem szabad azt a szünetelés közben a pihenésre elfecsérelnie. Alkalmasak a pihenésre a könnyű foglalkozások, például egyszerű játékok, mint a billárd, szórakoztató olvasmányok, a kellemes társalgás, könnyű és mérsékelt séta. A nagy séták, az erős tornászás, az elmélyedő sakkjáték nem alkalmasak arra, hogy azokat a munka szüneteibe ékeljük, mert több erőt vesznek igénybe, semhogy pihenésül szolgálhatnának. Minden céltalan, pihenésre szánt tevékenység azonnal munkává válik, mihelyst erőltet és fásaszt.

Az elfáradásnak egyik leghathatósabb ellenszere: az alvás. Mennél nyugodtabb, tartósabb és különösen mélyebb alvásunk, annál tökéletesebben pótolja a nappali munkában elhasznált erőn-

ket és annál jobban megóv bennünket a túlterhelés káros követ-
kezményeitől. Alig vallhatunk valamivel nagyobb kárt egészségünk-
ben, alig rövidíthetjük meg alaposabban életünket, mint az álmat-
lansággal, az éjszakázással. Viszont mindazt kerülnünk kell, ami
az álmatlanságot előmozdítja. Ezek a túlságos kimerülés, a testi
és szellemi egyaránt; azután az anyagi gondok, vagy lelkiismeret-
beli furdalások, bizonyos bekövetkezendő veszedelmektől való féle-
lem, lefekvés előtt való izgató szerek használata, mint például né-
mely embernél a tea vagy kávé és esetleg az idegrendszer túl-
ságosan igénybe vevő munkának esteli végzése és a többi. Kísér-
leti vizsgálódások alapján is határozottan károsnak kell tartanunk
az ágyban a lefekvés előtt való olvasást, még ha az könnyebb,
szórakoztató képzetanyagra vonatkozik is.

d) Az elfáradásnak egyik hathatós ellenszere még a gyakor-
ás. Minden kezdet nehéz, tartja a magyar közmondás is. A költő
meg így énekel: „Kezdj buzgón, s már sokra menél, halad aki
megindul. Míg porban fetreng a henye s gyáva erő.“ Tényleg a
legnehezebb magunkat valamely dologra elhatározni, azután vona-
kodás nélkül ahhoz hozzákezdeni. Minden órának munkája edzi
akaratumkat és gyengíti ellenálló képességünket, illetőleg a rest-
séget. A folytonos és állandó ismétlés folytán a munka szokássá
válk s tudatunkban gyökeret ver a szorgalomnak az erénye. Végül
a restség ellenállása mind gyengébbé válk és a munka életszükség-
letté lett, melynek hiánya kedvetlenséget okoz.

Munkakedvünk fokozásához jelentékenyen hozzájárul a siker,
míg a sikertelenség, ha ismétlődik, alkalmas arra, hogy munka-
kedvünket csappantsa, vagy pedig végkép elölje. A sikernek aztán
két fő feltétele van. Az első a munkában való elmélyedés, annak
szívvel-lélekkel való végzése, aztán ami ezzel összefügg, a munká-
ban való kitartás, álhatatosság. Egyszerre csak egy dolgot végez-
zünk és ne kezdjünk más munkába, míg célt nem értünk, míg
azt teljesen be nem fejeztük. A be nem végzett munka felesleges
teherként nehezedik lelkünkre. A sikernek a másik feltétele, hogy
oly munkanemet válasszunk, mely erőnk mennyiségének, képes-
ségeink minőségének és mértékének megfelel. Ebben már az ön-
ismeret lesz segítségünkre.

e) Végül a sikeres munkának feltétele az időnek felhasználá-
sása, illetőleg az azzal való helyes gazdálkodás. A negyedórát
és a perceket is fel kell lehetőleg használni és sohasem áltatni
magunkat azzal, hogy ily rövid időre nem érdemes munkába fogni.

Payot idézi a nagy természettudós, Darwinnak a fia által írott életrajzából a következőket: „Egyik jellemvonása az idő iránt érzett tisztelete volt. Sohasem feledte, mily drága valami az, ...fukarkodott a percekkel, ... soha el nem szalasztott egyetlenegy kínálkozó percet sem azon ürügy alatt, hogy nem érdemes munkába fogni... mindent hirtelen, bizonyos állandó kitartással hajtott végre. Egy francia író d'Aguesseau volt az, aki miután a reggeli sohasem volt készen a maga idejére, egy napon a feleségének előételként (hors d'oeuvre) egy könyvet nyújtott át, amelyet a reggelire való várakozás negyedóráiban írt meg.

f) Valamint a munkára nézve is áll az, hogy munka közben jön meg a hozzá való kedv, mint ahogy evés közben jön meg az ember étvágya, a túlságos sok munka is épúgy, mint a sok evés csömmört, bizonyos munkaiszonyt eredményezhet. Azonban tekintetbe kell vennünk viszont azt is, hogy öntudatunk az elfáradásra nézve nem biztos útmutatónk. Azaz, az elfáradásnak alanyi érzelmé még nem mindig jár együtt a tárgyi, a valóságos elfáradással. Az elfáradás ezen látszólagos érzését le kell győznünk és ha hozzákezdünk a dologhoz, csakhamar kitűnik, hogy ez elmúlik, tehát csalóka lidércfény volt csupán. Mint ahogy egy nagyobb gépezet kerekei csak nehezen indulnak forgásnak s a lendület, a hév csak később jelentkezik, ilyen a mi idegrendszerünk is. Csak bizonyos idő múlva lendülünk neki a munkának.

A munkára legkedvezőbb hajlam, dispozició, kedvnek ideje sok tekintetben függ az emberek egyéni természetétől. Mint ahogy a figyelemnek két típusát (koncentrált és distributív) szokták megkülönböztetni, így a munkaidőre nézve is a délelőtti és a délutáni dolgozók típusát különböztetik meg. Kräpelin kedvezőbbnek tartja azt, ha ahhoz szoktatjuk magunkat, hogy legfontosabb teendőinket délelőtti végezzük.

(Folytatása következik.)

(Budapest.)

Dr. Székely György.

Különfélék.

Egy amerikai egyetem ünnepe.

(Folyt.)

Ezen föltételek mellett a kitérés az erő (energy) gyakorlat medrébe, mely egyébként a laboratorium szolgálatára fordítottatott volna, úgy tekintendő, mint határozott veszteség a tiszta tudomány számára; és én ezúttal csakis a tiszta tudomány álláspontjáról beszélek. A felelet talán az lesz, hogy vannak oly előnyök, melyek kárpótlást nyújtanak. Mert azok, kik a lélektant alkalmazásba hozzák, e tett által a lélektani fogalmak alaposságáról és viszonylagos érettsége felől tanuskodnak. És ha mi a régibb tudományok, a természet- és élettan gyakorlatából itéletet alkotunk, ezen eszmék vizsgálata a gyakorlatban, magokra az eszmékre is vissza fog hatni; az alkalmazás új kérdéseket fog feltárni, melyeket megoldás végett a kísérletre kell visszavinni. Elismerem az előnyöket, de nem hiszem, hogy azok a veszteséget kárpótolják. Bárki is, nevezetesen, aki a tudomány történetét figyelemmel kísérte, tudja, hogy a sikeres alkalmazás az elmélet életrevalóságának csak igen tökéletlen mértéke; az anyagi haladás, valamely tudományos elmélet vezetése alatt, melyet későbbi nemzedékek határozottan tévesnek jelentenek ki, bámulatos utat tehet, és amely azt mutatja, hogy az a később felfedezett igazságnak csak visszfénye. Az oknyomozás, amint azt bírálói kezdetben magyarázták és amire annak előadói közül némelyik, legalább kezdetben törekedtek, a tudomány férfiai előtt, akik látják, hogy az eszmék a tények mily ingatag alapján mily sikerrel működhetnek, sohasem állhat meg. Ha azonban az általánosságokat nem tekintjük is és a kísérleti lélektan tényleges állapotát tekintjük, mindazonáltal azon következtetésre szorítottunk, hogy ezen első indok a célon túl lő; mint végeredmény oda sorakozik, ami a legnagyobb részre alig több, mint kísérleti sugallat. Ami pedig a másik indokot, az adást és vételt, az elmélet és gyakorlat közötti hatást és ellenhatást illeti, be kell vallanom, hogy az már egy kissé untat. Egykor talán, ha az analógiában bizni lehet, meg fog állani; ez idő szerint csak egy jámbor óhaj kifejezése az. Mert az alkalmazás, ha a bizonyítékokat helyesen olvasom, két főirányban haladt: valamely elfogadott lélektani módszert kölcsön vett és átalakított, vagy valamely megállapított lélektani eredményt magáévá tett és népszerűsített. Nagy

tisztelettel viseltetem azon férfiak iránt, akik találékonyság és nagy fáradsággal oly kevésből oly sokat alkotnak; én azonban nem hihetem, hogy azon eljárások bármelyike is, visszahatás által, a tudománynak valami jelentékeny hasznot hajtsanak.

Mindezek azonban csak ellenbizonyítékok és így védelmi jellegűek; illik azonban, hogy a kisebbség támadjon. Hadd hozzak hát fel egy tevőleges nyilatkozatot. A lélektan, amennyiben az alkalmazás számára, valami általános készség folytán fogalmakat szolgáltat, úgy hogy az alkalmazott lélektannak maga számára fogalmakat kellett kigondolnia, kísérleti; és amennyiben a lélektan szülő tanára, melynek nem egy kiterjedtebb mértékben használt s legerőteljesebben kiemelt fogalmai megállapított tudományos elvekkel szemben állnak, támaszkodik, — alkalmazott. Így például a majdnem gépleges elkülönülés (dissociation) vagy az öntudat határán belől lévő (subconscions) tan különböző modern alakjai, — mind oly fogalmak, melyek a kísérleti lélektan szellemével szemben épp úgy idegenek, amint annak állapotának meg nem felelnek; gátkövek a tudományos kutatás útján, akadályok, melyeknek elhárítása időbe és munkába fog kerülni. Ezért az utolsó néhány év mozgalma, férfiak elvonásával és az elméletinek gyakorlati érdek által való helyettesítésével, nemcsak veszteséget idézett elő; de a jelzett módon tényleges akadályokat is gördített a tudományos haladás útjába.

Ime ez a helyzet, amint az az én nézőpontomból feltűnik: mások másként fogják azt látni. Bármiképp álljon is a dolog, a helyzet olyan, amelyet el kell fogadni; és nekünk azt kell vizsgálat alá vennünk, hogy mi módon, miért és mindazzal szemben miként haladt az elmúlt tíz év alatt a kísérleti lélektan és a laboratorium elméleti lélektana.

Szeretném, ha rendszeresen haladhatnék előre. De amint már láttuk, a lélektan még nem érett a rendszerezésre. Hadd emeljük ki nyomatékosan: ha ön az előhaladt igények birálatát vagy a kísérleti lélektan által tett ígéreteket hallja, gondoljon rá, hogy az nyomatékosan lett mondva és hogy nagy bajjal jár annak kitalálása, hogy vajjon ezen igények és ígérek magából a lélektanból erednek-e, vagy valamely kevésbé felelős lelkesültségből. Tényleg helyrajzilag kell haladnunk, noha természetszerűleg az érzet, hajlam és figyelem három alaptárgyával kell kezdenünk.

1. Az érzet körében a feljegyzésre legérdemesebb tény a Fechner-féle természettudományi lélektan feléledése és terjedése.

Időhatárunkat csak egy évvel kell túllépnünk és Martin és Müller munkájával a különzéki érzékiség (defferential sensitivity) kezdhetjük meg (1899). Erre Foucault „Természettudományi lélektana“ (Psychophysique) (1901.), Wundt ötödik kiadása (1902.), Lipps „Alapvonalai“ (Grundriss) (1903.), Müller „Nézőpontok és tények“ (Gesichtspunkte und Tatsachen) (1904.), Aliotta „Mérték a kísérleti lélektanban“ (La misura in psicologia sperimentale) és az én saját „Kísérleti lélektan“-om (Experimental Psychology II.) (1905.), Lehman „Lélektani módszertan“-a (Psychologische Methodik) (1906.), Wundt hatodik kiadása és Urban „Statistikai módszere“ (Statistical Methods) (1908.) következtek — nem szólva azon nagy számú szerzőkről (Ament, Fröbes, Mosch, Holt, Laub és mások), kik jelentékeny elméleti érdekléssel bíró egyes közleményeket adtak ki. Valóban reményelni lehet, hogy egy nemzedék, a gyakorlati tevékenység közepett, az eredmények után való kiáltás mellett is, megtalálja a maga idejét és embereit, amelyben és akik, ezen kitarító módon a tudományos módszer tanulmányát fogják követni! És az eredmény? Az eredmény az, hogy a rendes mennyiségi munka szintáján, immár eleget tudunk arra, hogy módszereinket korlátozzuk; összegeinket, amint a gyermekek mondják, be tudjuk bizonyítani; szóképeinknek határozott tudományos jelentésük és általános tudományos kimértségük van. Véleményeltérés bizonyára még mindig lesz; kétségkívül viták is lesznek; erre néhány következő éven át, míg, ha egy ténykérdés sem maradna megoldás nélkül, a szokás ereje növekednék. A tudományban azonban nagy dolog az alap biztossága, hogy az észlelt tények és a hamisítatlan feladatokból a személyes vélemények és elmélkedő hozzászólások kitisztáztattak; és azt hiszem, hogy illetéktelen jóhiszeműség nélkül elmondhatjuk, hogy a természettudományi lélektan (Psychophysic) az önismeret ezen fokát elérte és így a visszaesés félelme nélkül, magasabb szintjára emeltetett.

(Folytatása következik.)

(Kispest.)

Somogyi Géza.

Az áll. elemi iskolai tanító- és tanítónőképző- intézetek igazgatóinak, tanárainak rangsora.

Lezárattott 1910. évi december 31-én.

Állami tanító- és tanítónőképző-intézeti szakfelügyelő.

VI. fizetési osztály.

1. Sebestyén Gyula, 6400 K fizetés, 2000 K lakáspénz, Budapest.

Igazgatók.

VII. fizetési osztály.

a) csoport.

1. Láng Mihály, 5400 K fizetés, Arad.
2. Horváth Antal, 5400 K fizetés, 800 K lakáspénz, Léva.
3. Orbók Mór, 5400 K fizetés, Kolozsvár.
4. Scherer Sándor, 4800 K fizetés, Baja.
5. Wollmann Elma, 4800 K fizetés, Pozsony.
6. Heinrich Józsa, 4800 K fizetés, Kolozsvár.
7. Dúzs Mária, 4800 K fizetés, Eperjes.
8. Ujvári Mihály, 4800 K fizetés, 640 K lakáspénz, Székelykeresztúr.
9. Karsay Jolán, 4800 K fizetés, Győr.
10. Pethes János, 4800 K fizetés, Pápa.
11. Baló József dr., 4800 K fizetés, Budapest.
12. Pálmay Lenke, 4800 K fizetés, Sepsiszentgyörgy.
13. Mohar József, 4800 K fizetés, Csurgó.
14. Hódossy Béla, 4800 K fizetés, Sárospatak.
15. Barkáts Mária, 4800 K fizetés, Szabadka.
16. Köveskúti Jenő, 4800 K fizetés, Léva.
17. Brunovszky Rezső, 4800 K fizetés, Losonc.
18. Gömöri Sándor, 4800 K fizetés, Igló.
19. Amberg József, 4800 K fizetés, Temesvár.
20. Geöcze Sarolta, 4800 K fizetés, Budapest, II. ker.
21. Párvy Endre, 4800 K fizetés, Znióvárалja.
22. Sarudy Ottó, 4800 K fizetés, Déva.
23. Zrinyi Károly, 4800 K fizetés, Csáktornya.
24. Farkas Sándor, 4800 K fizetés, Budapest, VI. ker.

25. Katona János dr., 4800 K fizetés, Kiskunfélegyháza.
26. Tanfi Iván, 4800 K fizetés, M.-Sziget.
27. Ribiczey Erzsébet, 4800 K fizetés, H.-M.-Vásárhely.
28. Szarka Lajos, 4800 K fizetés, Modor.

Tanárok.

b) csoport.

1. Nagy László, 4800 K fizetés, 1600 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
2. Miklós Gergely, 4800 K fizetés, 1600 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
3. Belányi Tivadar, 4800 K fizetés, 1440 K lakáspénz, Pozsony.
4. Pókász Imre, 4800 K fizetés, 1120 K lakáspénz, Szabadka.
5. Kovács Béla, 4800 K fizetés, 1440 K lakáspénz, Kolozsvár.

VIII. fizetési osztály.

a) csoport.

1. Jós István, 4400 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
2. Bittenbinder Miklós, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
3. Balázs Endre, 4000 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
4. Snasel Ferenc, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest.
5. Exner Leó, 4000 K fizetés, 780 K lakáspénz, Hódmezővásárhely.
6. Versényi Gábor, 4000 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Kolozsvár.
7. Kriek Jenő, 4000 K fizetés, 650 K lakáspénz, Léva.
8. Veres Ferenc, 4000 K fizetés, 650 K lakáspénz, Sárospatak.
9. Thaisz Lajos, 4000 K fizetés, 910 K lakáspénz, Losonc.
10. Horvay Ede, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest.
11. Stankó Béla, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest.
12. Stepankó Albert, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
13. Menich Antal, 4000 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Pozsony.
14. Lubinszky Emilia, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
15. Szöllösi István, 4000 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.

16. Zoltai Mátyás, 4000 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
17. Nagy Károly, 4000 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
18. Palágyi Lajos, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
19. Strauch Gyula, 4000 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
20. Glünkl Ágoston, 4000 K fizetés, 520 K lakáspénz, Modor.
21. Karoliny Mihály, 4000 K fizetés, 780 K lakáspénz, Igló.
22. Rösler Béla, 4000 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Temesvár.
23. Bellosics Bálint, 4000 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
24. Niernsee József, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Losonc.
25. Huzják Lukács, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
26. Pataki Vilmos, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
27. Irsa Béla, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
28. Sennyei József, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Kiskunfélegyháza.
29. Wagner János, 3600 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
30. Slajchó Mihály, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Eperjes.
31. Izák János, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Losonc.
32. Bergmann József, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz, Modor.
33. Kötse István, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Sárospatak.
34. Mészáros Jenő, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest.
35. Mihalik Lajos, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Kozlovár.
36. Gaál Imre, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Kiskunfélegyháza.
37. Dékány Mihály, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
38. Kardhordó László, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
39. Tömör Boldizsár, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Csáktornya.
40. Amler Antal, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
41. Holczmann Ferenc, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Győr.
42. Fülöpné Sargavy Erzsébet, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
43. Horváth Adolf, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Igló.
44. Elekes Lajos, 3600 K fizetés, Temesvár.
45. Répay Dániel, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Budapest, II. ker.

46. Kuzaila Péter, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
47. Kirchnerné Petrasevich Mária, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
48. Révfy Géza, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Temesvár.
49. Kárpáti Károly, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Kiskunfélegyháza.
50. Bobok Karola, 3600 K fizetés, 1170 lakáspénz, Pozsony.
51. Jankó László, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
52. Marianné Günther Anna, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Pozsony.
53. Kárpáti Ernő, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
54. Grész Ernő, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Csáktornya.
55. Watzesch Gizella, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Győr.
56. Ruppenthal Lajos, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Győr.
57. Szerényi Anna, 3600 K fizetés, Hódmezővásárhely.
58. Rónai Sándor, 3600 K fizetés, Csáktornya.
59. Dittert Ferenc, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Curgó.
60. Szondi János, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Kiskunfélegyháza.
61. Kirchmayer Győző, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
62. Hrabetz Nándor, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz, Modor.
63. Mangesius Mária, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Eperjes.
64. Fuchsné Eitner Ludmilla, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
65. Juhász Imre, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
66. Makai Jenő, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
67. Pasnary Győző, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz, Székelykeresztur.
68. Kraft József, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Pápa.
69. Dienes Károly, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Csáktornya.
70. Keszler Károly, 3600 K fizetés, 1040 K lakáspénz, Arad.
71. Mandula Aladár, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, M.-Sziget.
72. Heves György, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
73. Barabás Endre, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Kolozsvár.
74. Kurucz Ernő, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Léva.
75. Moyzes Miklós, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Eperjes.

76. Macskássy Zoltán, 3600 K fizetés, 520 K lakáspénz, Székelykeresztur.
77. Bocskay István, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Temesvár.
78. Szalacsy Rezső, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Déva.
79. Gerencsérné Szánthó Jolán, 3600 K fizetés, 1170 K lakáspénz, Kolozsvár.
80. H. Gaál Iлона, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
81. Urhegyi Alajos, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
82. Hegedüs Paula, 3600 K fizetés, Budapest, II. ker.
83. Kiss A. József, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
84. Éber Sándor, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
85. Desits József, 3600 K fizetés, 780 K lakáspénz, Baja.
86. Révay Ödön, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Sárospatak.
87. Diviaczky Rezső, 3600 K fizetés, 650 K lakáspénz, Sárospatak.
88. Zorkóczy Ede, 3600 K fizetés, 910 K lakáspénz, Losonc.

VIII. fizetési osztály.

b) csoport.

1. Bod Péter, 4000 K fizetés, Nagyszeben.
2. Glósz Ferenc, 3600 K fizetés, 1300 K lakáspénz, Bpest.

IX. fizetési osztály.

1. Csiszár Sándor, 3600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
2. Kun Alajos, 3600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest.
3. Svarba József, 2900 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
4. Somló Bertalan, 2900 K fizetés, 700 K lakáspénz, M.-Sziget.
5. Ligárt Mihály, 2900 K fizetés, 700 K lakáspénz, Pápa.
6. Nyakas József, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
7. Duschek Ernő, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
8. Szente Pál, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
9. Patyi István, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
10. Vlaszatyne Kiss Mária, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Győr.

11. Éber Rezső, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
12. Gerencsér István, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
13. Barcsai József, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
14. Forberger Árpád, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Igló.
15. Wolhmuth István, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
16. Lépesné Baur Irén, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
17. Meznericsné Kiss Ilona, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
18. Héger Lujza, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
19. Sztankovics Alajos, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Modor.
20. Lovass Gyula, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
21. May Emilia, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
22. Hegyesi Jolán, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Győr.
23. Herczegh Kamilla, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Pozsony.
24. Urbányi Karolin, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Pozsony.
25. Udvarhelyi Etel, 2600 K fizetés, Eperjes.
26. Palotainé Békei Józsa, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
27. Patyiné Láng Mária, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
28. Kovács Dezső, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Sárospatak.
29. Belle László, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
30. Hajtmann Pál, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Déva.
31. Belitzky Gusztáv, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Losonc.
32. Mogyoró János, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Kiskunfélegyháza.
33. Balogh Kálmán, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Sárospatak.
34. Feketéné Hofbauer Izabella, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.
35. Botos Imre, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztur.
36. Kristófczak Lajos, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Znióváralfa.

37. Hanvai Gyula, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Znióváralja.
38. Szabó Emil dr., 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztur.
39. Entz Jolán, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
40. Vörösné Tomesko Stefánia, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.
41. Németh Sándor, 2600 K fizetés, Csurgó.
42. Draghinescu György, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Kiskunfélegyháza.
43. Pinkert Zsigmond, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Kiskunfélegyháza.
44. Margittai Antal, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Znióváralja.
45. Sági Tamás, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
46. Jankulov Boriszláv dr., 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
47. Radnai Oszkár, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Bpest.
48. Folenta Lajos, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
49. Fliegl Kálmán, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
50. Balázs Béla, 2600 K fizetés, Déva.
51. Jaloveczky Péter, 2600 K fizetés, Losonc.
52. Csiki István, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztur.
53. Lechnitzky Gyula, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Sárospatak.
54. Ludmann Paula, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.
55. Wolszky Emilia, 2600 K fizetés, Szabadka.
56. Méray Irén, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
57. Borszékiné Nagy Julia, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
58. Demjén Ilona, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
59. Sinszky Julia, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
60. Schön István, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Temesvár.
61. Lévainé Csukay Lujza, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
62. Dúzs Erzsébet, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Eperjes.

63. Csipkés Ilona, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
64. Imecs Irén, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
65. Gludovác Emma, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Hódmezővásárhely.
66. Sebőné Ujváry Ilona, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
67. Haus Irma, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest, VI. ker.
68. Fábíán Constantia, 2600 K fizetés, Sepsiszentgyörgy.
69. Pazár Zoltán, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
70. Novy Ferenc dr., 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Léva.
71. Molnár Oszkár, 2600 K fizetés, Kolozsvár.
72. Buschmann Gyula, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Temesvár.
73. Zsigmond Ferenc, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Kolozsvár.
74. Purcsi János, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Csáktornya.
75. Damaszlóvszkyné Mészáros Anna, 2600 K fizetés, 900 K lakáspénz, Győr.
76. Grau Géza, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Csáktornya.
77. Urhegyi Jenő, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Baja.
78. Lovass László, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Igló.
79. Fekete Mária, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Szabadka.
80. Lengyel Emil, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Székelykeresztur.
81. Kárig Gyula, 2600 K fizetés, Baja.
82. Zoltán Géza, 2600 K fizetés, 700 K lakáspénz, Losonc.
83. Tscheik Ernő, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Igló.
84. Quint József, 2600 K fizetés, 1000 K lakáspénz, Budapest.
85. Kovács Ernő, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Déva.
86. Marcéllly Cornél, 2600 K fizetés, Arad.
87. Leyrer Mátyás, 2600 K fizetés, 500 K lakáspénz, Csurgó.
88. Hatvani Lajos, 2600 K fizetés, 600 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
89. Rieszner Ede, 2600 K fizetés, 400 K lakáspénz, Znióváralja.

X. fizetési osztály.

a) csoport.

1. Sárosi István, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Csáktornya.
2. Gyémánt Miklós, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Pápa.
3. Barcsay Károly, 2000 K fizetés, 810 K lakáspénz, Temesvár.
4. Pócza József, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Baja.
5. Hidegh Béla, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Znió-váralja.
6. Mihalik József, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Székelykeresztur.
7. Schönwizner János, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Igló.
8. D. Veres Júlia, 2000 K fizetés, 810 K lakáspénz, Pozsony.
9. Berényi Irén, 2000 K fizetés, Győr.
10. Tabódy Ida, 2000 K fizetés, Pozsony.
11. Csink Ilona, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Szabadka
12. Lehoczky Róza, 2000 K fizetés, 900 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
13. Bizell Margit, 2000 K fizetés, 900 K lakáspénz, Budapest, II. ker.
14. Benedek Irén, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
15. Maurer Mihály, 2000 K fizetés, 810 K lakáspénz, Temesvár.
16. Kandray Géza, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Déva.
17. Nagy Ferenc, 2000 K fizetés, 540 K lakáspénz, Igló.
18. Khin Antal, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Znió-váralja.
19. Fülöp Áron, 2000 K fizetés, 450 K lakáspénz, Csurgó.
20. Tanács Imre, 2000 K fizetés, 450 K lakáspénz, Sárospatak.
21. Csukás Zoltán, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Znió-váralja.
22. Szentgyörgyi József, 2000 K fizetés, 720 K lakáspénz, Arad.
23. Terpinszky Vilmos, 2000 K fizetés, 360 K lakáspénz, Modor
24. Zala István, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, Pápa.
25. Lux Gyula, 2000 K fizetés, 810 K lakáspénz, Kolozsvár.
26. Kovács Ábel, 2000 K fizetés, 630 K lakáspénz, M.-Sziget.

XI. fizetési osztály.

a) csoport.

1. Révész Györgyike, 1600 K fizetés, 480 K lakáspénz, Sepsiszentgyörgy.
2. Dr. Ferenczné Zakariás M., 1600 K fizetés, 720 K lakáspénz, Kolozsvár.
3. Dr. Lenkeiné Révffy Gizella, 1400 K fizetés, 720 K lakáspénz, Győr.
4. Bokor Irma, 1400 K fizetés, 720 K lakáspénz, Pozsony.

XI. fizetési osztály.

b) csoport.

1. Mezei József, 1800 K fizetés, 320 K lakáspénz, Znióváralja.

XI. fizetési osztály.

c) csoport.

1. Péter Ferenc, 1800 K fizetés, 320 K lakáspénz, Székelykeresztur.
2. Tarján Gyula, 1800 K fizetés, 720 K lakáspénz, Kolozsvár.

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv.

Felvétellett a T. I. T. O. E. választmányának 1911. febr. 4-én tartott rendes gyűléséről.

Jelen voltak: Sztankó Béla alelnök elnöklete alatt Mészáros Jenő főtitkár, Horvay Ede, Bittenbinder Miklós, Farkas Sándor, Quint József, Gerhart Béla (Eperjes), dr. Harmos Sándor, Fuchsné Eitner L., Lubinszky Emilia, Snasel Ferenc, Répay Dániel, Dékány Mihály, Nagy László.

1. Sztankó Béla alelnök üdvözli a választmány tagjait s jelenti, hogy dr. Baló József elnök, az I. ker. tanítóképző internátusában

előfordult ragályos betegség miatt akadályozva van abban, hogy ez ülésen megjelenhessen s azt vezethesse. Az ülést megnyitja.

2. Mészáros Jenő főtitkár jelenti, hogy a választmánynak a heti 18 óra visszaállítására, továbbá az egyesület hivatalos közlönyének, a Magyar Tanítóképzőnek „Gyakorló Iskola” című melléklettel való ellátására és az „Útmutató”-ra vonatkozó határozatait az elnökség a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz felterjesztette. A tanárok helyzetének javítását célzó memorandumot nagy küldöttség nyújtotta át dr. Balogh Jenő államtitkár úrnak, ki egyesületünk küldöttségét a betegsége miatt távollevő miniszter úr nevében és képviseletében fogadta; ugyanez alkalommal tiszteletgett a küldöttség dr. Náray Szabó államtitkár és dr. Neményi Imre min. tanácsos uraknál is.

Jelenti továbbá, hogy az írói díjakat kiosztó bizottság megbízásának eleget tett. Ezzel kapcsolatban jelenti, hogy a temesvári közgyűlés határozata értelmében az írói díjából százalék fejében 91 korona 90 fillér, a tagsági díjából pedig (5°/_o-ot számítva) 130 korona jutott a segítő-alap javára. Tudomásul szolgál.

3. Főtitkár jelenti, hogy *Váci* Ferenc szathmárnémeti, *Vig* Ferenc pozsonyi és *Ehrlich* Antal modori tanárok, egyesületi rendes tagokul való felvételüket kérik. Schréder Izabella (Szolnok) az egyesületből való kilépését jelenti. A választmány a jelentkezőket rendes tagokul felveszi; a kilépés tudomásul szolgál.

4. Elnök felkérésére Bittenbinder Miklós, a pénztárvizsgáló bizottság elnöke jelenti, hogy Dékány Mihály és Quint Józseffel a pénztárt megvizsgálták. (A pénztáros jelentése a lap más helyén olvasható.) A pénztárt s a számadásokat a legnagyobb rendben találták s javasolják, hogy Horvay Ede pénztárosnak a választmány fejezze ki köszönetét s javasolja a közgyűlésnek, hogy a pénztáros részére az 1910. évre a felmentést adja meg. A választmány a javaslatot magáévá teszi.

5. Dékány Mihály indítványozza, hogy dr. Herrmann Antal alapító tag kéressék fel, 200 koronás alapítványának a segítő-egyesület alapjához való csatolása tárgyában. A választmány az indítványt megfontolás végett az elnökségnek kiadja.

6. Horvay Ede megteszi jelentését a segélyező-egyesület pénztári állapotáról. Jelentése szerint a bevétel rovatban részint értékpapirokban, részint gyümölcsözöleg elhelyezve takarékpénztárban a következő összegek szerepelnek: Nádas-alap 250 K; Csernoch-alap 200 K; egyesületi jelvényekből 94 K; tagsági díjak 5°/_o-a

fejében 130 K; írói díjak 10⁰/₀-a, illetőleg 25⁰/₀-a fejében 91·90 K; új tagok beiratási díja 13 K; kisebb adományok 6 K; kamatok 31·50 K. Az egész összeg 816 korona 40 fillér.

A választmány a pénztáros jelentését tudomásul veszi s kimondja, hogy addig is míg a segélyző egyesület alapszabályai jóvá nem hagyatnak, az összeg gyümölcsözőleg takarékpénztárban helyeztessék el.

7. Horvay Ede pénztáros bemutatja az egyesület 1911. év költségvetését. (Közöltetik a M. T.-ben.) A költségvetést a választmány elfogadja.

8. Quint József „A természetrajz tanítása és a természetrajzot tanító tanárok továbbképzése“ címen megtartja felolvasását. (A felolvasás a lap más részében olvasható.)

A felolvasás után élénk vita fejlődött. *Snasel Ferenc* értékeseknek és figyelmet érdemlőknek tartja a felvetett gondolatokat, amelyek a választmány részéről is beható tanulmányozást érdemelnek. Indítványozza, hogy a felolvasás egész terjedelmében nyomattassék ki s megfelelő tanulmányozás után tétessék vita tárgyává.

Dékány Mihály ideálisnak találja a javaslatot; behatóan megvitatandónak tartja, hogy ez idő szerint mennyi valósítható meg abból. Hozzájárul *Snasel* indítványához.

Nagy László kívánatosnak találja, hogy a természetrajz és gazdaságtan kapcsolatára vonatkozó javaslatok tárgyában a gazdaságtan tanítását képviselő valamelyik szaktanár is előterjesztené javaslatait. Felkérendőnek tartja *Snasel Ferenc* vál. tagot idevonatkozó előterjesztéseinek megtételére.

Farkas Sándor nem helyesli, hogy előadó a szertetlen tettekkel kívánja a természetrajz tanítását megkezdeni. Ez az álláspont filozófikus és így teoretikus is. A tanítóképzőben pedig a gyakorlati irányzatnak kell érvényesülnie s mivel kétségtelen, hogy az előszervezet közelebb áll hozzánk, a tanítóképzés szempontjából helyes a tanterv álláspontja.

A természetrajznak a gazdaságtannal való kombinálására nézve szükségesnek látja legalább azt, hogy az egyik tárgy okvetlenül vegyen tudomást a másikról. A könyvekre vonatkozólag teljesen osztja *Quint* véleményét. A tanárok továbbképzését tanfolyamok alakjában látja szükségesnek.

Répay Dániel örömet fejezi ki afölött, hogy a felolvasó az összes természettudományi ismereteket egységesen, a maguk együtt-

tességében s egymásra vonatkozásában tárgyalja. Paedagógiai szempontból mégis aggodalma van a felolvasó azon kívánsága felett, hogy a természettudományi tanítási anyagot csak gazdasági s tudományos szempontból óhajtja kiszemelni, s nem egyúttal a tanítóképzői tanítási cél szempontjából is. Továbbá csupán rendszerkiegészítésre törekszik a felolvasó s nincs tekintettel a népiskola természettudományi anyagára. Kéri az előadót, hogy szabatosan jelezze, hogy honnan venné a nagyszámu kirándulásra az időt? Indítványozza, hogy a nőképzőkben folyó gazdasági oktatás céljából a háztartási kiképzés ügye is vétessék figyelembe.

Quint előadó Répay felszólalására a következőket jegyzi meg: 1. minden hétre fel volna veendő egy gyakorlati óra; ezt kéthetenként összevonva két órává, a kirándulás megoldható. 2. A természetrajz tanításánál csupán biológiai és tudományos szempontot ismer, s így ott csupán az anyag helyes kiválogatására van szükség. 3. A geológiát azért vélte a III. osztályba teendőnek, mert a tanuló ott már ismeri az ásványokat, kőzeteket és az állatok és növények fejlődését is tekintetbe veheti.

Farkas Sándor és Nagy László felszólalására megjegyzi, hogy 1. a természetrajz nem lehet leíró tudomány, hanem az életfolyamatok megokolása. Ehhez pedig kémiai ismeret kell. 2. Előadó nem akarja a gazdaságtant a természetrajz keretébe beolvasztani. Ő inkább egymás mellett akarja tanítani a két tárgyat, de azt vallja, hogy a gazdaságtan tanítása leginkább a természetrajz tanárának kezében volna helyén. 3. A tanárok továbbképzését illetőleg nem tanfolyamot, hanem tanulmányi kirándulásokat, illetőleg gazdasági intézmények tanulmányozását kívánja. 4. Miután újabban gazdasági szaktanítóképzés van, nem szükséges a mechanikai rész tanítása, fontosabb annál a természettudományi alap nyújtása.

9. *Elnök* a felszólalók több oldalú és élénk eszmecseréje után berekeszti a vitát; javasolja, hogy az előadónak fejezze ki köszönetét a választmány tartalmas felolvasásáért. Javasolja továbbá, hogy az előadás egész terjedelmében adassék ki a szerkesztőnek a M. T.-ben való közlés céljából. Bizza meg a választmány az elnökséget, hogy e kérdést tartsa napirenden s mondja ki határozatilag, hogy a férfiképzők részéről Snasel Ferenc, a nőképzők részéről Lubinszky Emilia kéressenek fel, hogy ezen kérdésnek gazdaságtani (háztartástani) vonatkozásait egy felolvasás, illetőleg

hozzászólás keretében világítsák meg. A tanárok továbbképzésére vonatkozólag javasolja, hogy kéressék fel Farkas Sándor, mint a tanfolyamokra vonatkozó javaslat előadója és Quint József, hogy a természetrajzi továbbképzésre vonatkozó javaslataikat lehetőleg egyeztetve a legközelebbi választmányi gyűlésen tegyenek konkrét előterjesztést. Elfogadásra ajánlja az előadó azon javaslatát, hogy a természetrajzi gyakorlatok csoportonként végzendők. A választmány az elnök összes indítványához hozzájárul.

10. Elnök jelenti, hogy az idő előrehaladottsága miatt Fuchsné Eitner L. a testi nevelés tárgyában ezen ülésre kitűzött felolvasását a jövő választmányi gyűlésen fogja megtartani.

11. Végül az elnök üdvözli az ülés folyamán megjelent Gerhart Bélát (Eperjes) mint vidéki tagot, s a gyűlést bezárja.

K. m. f.

Sztankó Béla
alelnök.

Urhegyi Alajos
titkár.

A „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete“ bevételeinek és kiadásainak kimutatása az 1910. évről.

Bevételek:

1. Át hozat az 1910-ik évről	---	---	---	---	202	kor.	20	fill.
2. Államsegély 1910-re	---	---	---	---	2000	"	—	"
3. Tagsági díjak 1907-re	---	---	17	kor.	—	fill.		
1908-ra	---	---	57	"	80	"		
1909-re	---	---	267	"	18	"		
1910-re	---	---	2193	"	96	"		
1911-re	---	---	54	"	—	"	2589	" 94 "
4. A „M. Tanítóképző“ kiadójától szerk. tiszteletdíj fejében	---	---	---	---	600	"	—	"
5. Takarékpénztári időleges kamatok	---	---	---	---	96	"	60	"
					Összesen		5488	kor. 74 fill.

Kiadások :

1. A „M. Tanítóképző“ 1910-ik évi kiadása ...	2378	kor. 22 fill.
2. „ „ „ „ „ „ 8 ¹ / ₂ ívtöbblete á 48 korona ...	408	„ — „
3. „A M. Tanítóképző“ 1910-ik évi 3 ¹ / ₂ ívtöbblete á 54 korona ...	189	„ — „
4. Nyomtatványok ...	367	„ 11 „
5. Írói díjak 1910-re ...	862	„ — „
6. Az egyesület „Segítő Alapjá“-nak (a befolyt tagsági díjak 5 ⁰ / ₀ -a) ...	130	„ — „
7. Szerkesztő tiszteletdíja 1910-re ...	600	„ — „
8. A főtitkár „ „ ...	200	„ — „
9. A titkár „ „ ...	100	„ — „
10. A pénztáros „ „ ...	100	„ — „
11. Elnökségi, titkársági és pénzkezelési apróbb kiadások ...	89	„ 54 „
12. Vegyesek ...	46	„ — „
13. Pénztári készlet mint átvitel 1911-re ...	18	„ 87 „

Összesen 5488 kor. 74 fill.

Jegyzet. Az egyesületnek kétszáz (200) kor.-nyi alaptőkéje továbbá a Kolozsvári „Tanítók Háza“-ban létesítendő „szoba-alapítvány“-ra begyűlt 28870 kor., valamint a „Peres-Siremlék“ javára beérkezett 490 korona is takarékpénztárban gyümölcsözők.

Budapest, 1910. december hó 31-én.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.

Az 1910. évi számadásokat az 1-től 403. tételig átvizsgáltuk, a bemutatott bevételi és kiadási okmányokkal összehasonlítva az összes bevételeket 5488 kor. 74 fillérben, az összes kiadásokat pedig 5469 kor. 87 fillérben feltüntetve helyesnek, a pénzkészletet 18 kor. 87 fillérben kimutatva megfelelőnek s így az összes számadást rendben találtuk.

Budapesten, 1911. február hó 4-én.

Dékány Mihály s. k.
a vizsg. bizotts. tagja.

Bittenbinder Miklós s. k.
a vizsg. bizotts. elnöke.

Quint József s. k.
a vizsg. bizotts. tagja.

A „Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete“ bevételeinek és kiadásainak előirányzata az 1911-ik évre.

(Elfogadtatott a választmánynak f. é. február 4-én tartott ülésén.)

Bevételek :

1. Át hozat az 1910-ik évről	18	kor.	87	fill.
2. Államsegély 1911-re	2000			” — ”
3. Folyó évi és hátralékos tagsági díjak	1800			” — ”
4. A „M. Tanítóképző“ kiadójától szerkesztői tiszteletdíj fejében	600			” — ”
5. Takarékpénztári időleges kamatok	30			” — ”
Összesen	4448			kor. 87 fill.

Kiadások :

1. A „M. Tanítóképző“ 1911. évi kiadása	2300	kor.	—	fill.
2. A „ „ „ „ 10 ívtöbblet á 54 korona	540			” — ”
3. Nyomtatványok	100			” — ”
4. Írói díjak 1911-re	300			” — ”
5. Az egyesület „Segítő-Alapja“-nak (a befolyt tagsági díjak 5 ⁰ / ₀ -a)	90			” — ”
6. Szerkesztő tiszteletdíja 1911-re	600			” — ”
7. Főtitkár	200			” — ”
8. Titkár	100			” — ”
9. Pénztáros	100			” — ”
10. Elnökségi, titkársági és pénzkezelési apróbb kiadások	70			” — ”
11. Vegyesek	40			” — ”
12. Pénztári készlet mint átvitel 1912-re	8			” 87 ”
Összesen	4448			kor. 87 fill.

Budapesten, 1911. január hó 1-én.

Horvay Ede
egyes. pénztáros.

Vegyesek.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Oheroly* János budapesti áll. polg. iskolai tanítóképző-intézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3-ik fokozatába. — *Dr. Erdélyi* Lajos budapesti állami polg. iskolai tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Szarvassy* Margit budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Korchmárosné Buzogány* Mária budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Jubáné Polereczky* Jolán budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Bock* Ida budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Ulreich* Vilma budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Erős* Ilona budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Fischerné Szebeny* Antónia budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányisk. tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Tamássyné Gálb* Anna budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Háry* Vilma budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a X. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Dulcz* Irma budapesti Erzsébet Nőiskolai felsőbb leányiskolai tanítónőt kinevezte a X. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Jós* István bajai, *Bittenbinder* Miklós budapesti áll. tanítónőképzőint. tanárt kinevezte a VII. fiz. oszt. 3. fokozatába. — *Balázs* Endre máramaroszigeti áll. tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Snasel* Ferenc budapesti áll. tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3-ik fokozatába. — *Exner* Leó hódmezővásárhelyi áll. óvónőképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Versényi* Gábor kolozsvári áll. tanítónőképzőint. tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Kriek* Jenő lévai tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Thaisz* Lajos losonci áll. tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Horvay* Ede budapesti állami tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Sztankó* Béla budapesti állami tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Stepanko* Albert budapesti állami tanítónőképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Menich* Antal pozsonyi áll. tanítónőképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Lubinszky* Emilia budapesti állami tanítónőképzőintézeti tanító-

nőt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Nyakas* József bajai állami tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Csiszár* Sándor budapesti áll. tanítónőképzőintézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Kun* Alajos budapesti állami tanítóképzőintézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Svarba* József lévai állami tanítóképzőintézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Somló* Bertalan máramarosszigeti állami tanítóképzőintézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Gyémánt* Miklós pápai állami tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Barcsai* Károly temesvári állami tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Pócza* József bajai állami tanítóképzőintézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Hidegh* Béla znióváraljai állami tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Schönvizner* János iglói állami tanítóképzőintézeti gyakorló iskolai tanítót kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *D. Veres* Julia pozsonyi állami tanítónőképzőintézeti gyakorló iskolai tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Berényi* Irén győri állami tanítónőképzőintézeti tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Tabódy* Ida pozsonyi állami tanítónőképzőintézeti tanítónőt kinevezte a IX. fizetési osztály 2. fokozatába. — *Révész* Györgyike sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképzőintézeti tanítónőt kinevezte a X. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Dr. Ferenczné Zakariás* Mária kolozsvári áll. tanítónőképzőintézeti tanítónőt kinevezte a X. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Dr. Málnai* Mihály budapesti orsz. izr. tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VII. fizetési osztály 3. fokozatába. — *Major* J. Gyula budapesti orsz. izr. tanítóképzőintézeti tanárt kinevezte a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába.

Kitüntetés. A Buenos-Airesben 1910-ben rendezett orvosi és higiéniai kiállítás juryje az Optische Werke C. Reichert, Wien VIII/2. által kiállított görcsöveknek a nagy díjat (Grand Prix) ítélte oda.

Továbbképző tanfolyamok.

A folyó iskolaév nagy szünidejében az 1906. évi január hó 10-én 102.594/1905. sz. a. kelt rendelettel kiadott tanítói és tanítónői továbbképző tanfolyamok szervezeti szabályzatában foglaltak alapján folyó évi július hó 3-án kezdődőleg, több állami elemi iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetnél, a korábbi évekhez hasonlóan, három hétre terjedő tanítói és tanítónői továbbképző tanfolyamok fognak tartatni; még pedig tanítók számára az *aradi*, a *bajai*, a *csáktornyai* és az *iglói* állami elemi iskolai tanítóképző-intézetekben; a tanítónők részére pedig a *pozsonyi* és a *sepsiszentgyörgyi* állami elemi iskolai tanítónőképző-intézetekben.

Ezen tanfolyamok egységes programja a következő :

1. A magyar nyelv tanítása a nem magyarajkú népiskolában (az új tanterv és utasítások magyarázatával). 10 óra.
2. Tájékoztató a szociális pedagógia legújabb törekvéseiről és alkotásairól a külföldön és hazánkban. 10 óra.
3. A rajz és kézügyesség a szemléltetés szolgálatában. 4 óra.
4. Az ének, rajz és kézügyesség tanítása a népiskolában (a népiskolai tanterv és utasítások magyarázatával). 8 óra.
5. A természettudományi és mennyiségtani tárgyak tanításában a szociális vonatkozások gyakorlati érvényesítése. 5 óra.
6. Gyakorlati mintatanítások az 1—5 alatti előadásokkal kapcsolatban. 12 óra.
7. A gazdasági szervezetek és a néptanító. 6 óra.
8. A gazdasági számtartás legegyszerűbb módjai. 2 óra.
9. Gyakorlati foglalkozások a rajzból és kézimunkából. 30 óra.
10. Kirándulások, közintézetek stb. meglátogatása a délutáni órákban a helyi körülmények szerint.

Mindegyik tanfolyamra 60—60 hallgató vétetik fel, akik közül tanfolyamonként 30—30 hallgató állami költségen nyer az intézet internátusában szállást és étkezést, azonkívül 20—20 korona utazási költségben is részesül.

A saját költségre jelentkező többi hallgatók ingyen szállást nyernek az intézetben, hol mérsékelt áron étkezést is kaphatnak. A felsorolt hat tanfolyam bármelyikére való felvételért folyamodhatnak az ország bármely részében lakó és bármilyen jellegű elemi népiskolánál működő okleveles tanítók és tanítónők.

A felvétel iránti bélyegtelen kérvények azon illetékes megyei királyi tanfelügyelőségnél nyújtandók be, amelynek tankerületében a folyamodó működik.

Pályázati határidő 1911. évi március hó 6-dika.

Gyászjelentés. A szabadkai állami tanítónőképző-intézet mély megilletődéssel jelenti, hogy sok éven át volt igazgatója, *Hoffmann Amália* úrnő, tanítónőképző-intézeti nyugalmazott igazgató folyó hó 18-án életének 67-ik évében rövid szenvedés után Budapesten elhunyt. Élte legjavát, nemés szive melegét ifju lelkek nemesítésének, hazafias tanítónők nevelésének szentelte. Volt munkatársai és nagyszámú tanítványai kegyelettel őrzik emlékét. Áldás és béke az elhunytak poraira!

Kimutatás

az 1911. február hó 20-áig befolyt tagsági díjakról.

1908-ra: Dr. Harmos Sándor (8 kor.).

1909-re: Dr. Gerencsér István (1 kor.), dr. Harmos Sándor (8 kor.), dr. Novy Ferenc (4 kor.), dr. Radnai Oszkár (8 kor.).

1910-re: Dr. Gerencsér István, dr. Harmos Sándor, Lechnitzky Gyula, Lux Gyula, dr. Novy Ferenc, dr. Radnai Oszkár, Gaal Imre (8—8 kor.), Mandola Aladár (4 kor.), dr. Matolcsy László (7 kor.), Mészáros Jenő (1 kor.), Snasel Ferenc (4 kor.), Buschmann Gyula (4 kor.).

1911-re: Végh Ferenc, Karsay Jolán, Amberg József, dr. Baló József, Barabás Endre, Bellosits Bálint, Dékány Mihály, Farkas Sándor, dr. Gerencsér István, dr. Harmos Sándor, Hegedüs János, Hodossy Béla, Ihász Ferenc, dr. Karafiáth Márius, Köveskúti Jenő, Lenhardt Károly, Leyrer Mátyás, Lux Gyula, dr. Málnai Mihály, Mohar József, Móczár Miklós, Mészáros Jenő, Nagy Ferenc, dr. Novy Ferenc, Oberth Ágoston, Pataki Béla, Patyi István, Quint József, dr. Radnai Oszkár, Répay Dániel, dr. Székely György. Sztankó Béla, Vízahányó Károly, Nádas Sándor, Lederer Ábrahám, Kutassy Mária, Zala István, Klotild-Szeretetház, Jaloveczky Péter, Molnár Oszkár, Nagy Károly, Gesell Mihály, Pethes János, Demjén Sándorné, Rösler Béla, Entz Jolán, Áll. tanítóképző Temesvár, Áll. tanítóképző Igló, Tanítóképző Szamosujvár, Áll. Népiskola Orosháza, Gör.-kel. tanítónőképző Zombor, Bobok Karola, Kovács Dezső, Juhász Imre, Orsolya-rendiek tanítónőképzője Pozsony, Elekes Lajos, Sztankovics János, Krammer József, Kir. kath. tanítóképző Győr, Áll. tanítónőképző Pozsony, Szkalka Lajos, Wollmann Elma, Horváth A. János, Walter Gyula, Haller József, Molnár Leontin, Polg. isk. tanítóképző Bpest, Makay Jenő, dr. Imre Sándor, Áll. tanítóképző Sárospatak (8—8 kor.), Bocskay István (3·60), Geöcze Sarolta (3·60), Karoliny Mihály (7·20), Keszler Karoly (90 fill.), Kötse István (6·30), Lechnitzky Gyula (6·40), Mandola Aladár (2·30), dr. Matolcsy László (2.—), Nagy Vilmos (5·40), Pasnáry Győző (5·40), Pinkert Zsigmond (1·80), Schön István (1·80), Snasel Ferenc (3·20), Urhegyi Alajos (3·60), Ehrlich Antal (4.—).

1912. I. felére: Áll. népiskola Orosháza (4 kor.).

A T. I. T. O. E. „Segítő-Alapja“ 1910. évi bevételeinek kimutatása.

A „Magyar Tanítóképző“ 1910. évi májusi füzetében kimutatott 550 koronán kívül újonnan befolyt: Újonnan belépő egyesületi tagok beiratási díja 13 kor., koronajáradék-kötvények szelvényeinek értéke 16 korona, kamatok 15·50 korona, 1910. évi tagsági díjak 5⁰/₀-a = 130 korona, 1910. évi írói díjak 10 ill. 25⁰/₀-a = 91·90 korona. — Összes bevétel 1910. december 31-éig 816·40 korona, amely összeg részint koronajáradékba van fektetve, részint takarékpénztárban gyümölcsözőleg elhelyezve.

Budapesten, 1910. december hó 31-én.

Horvay Ede,
egyes. pénztáros.

A „Segítő-Alap“-nak 1910. évi számadásait az 1-től a 28. tételig átvizsgáltuk, azt rendben s a bemutatott okmányokkal egyezőnek találtuk.

Budapest, 1911. február hó 4-én.

Dékány Mihály s. k.,
a vizsg. bizotts. tagja.

Bittenbinder Miklós s. k.,
a vizsg. bizotts. elnöke.

Quint Főzsef s. k.,
a vizsg. bizotts. tagja.

Feiwel Lipót utódai

BUDAPEST, IX. IPAR-UTCA 4.

Mindennemű iskolapadok, iskola-
torna- és óvoda-berendezések és
szabad. gyermekpadok gyártása.
— Árjegyzékkel készséggel
szolgálunk ingyen és bérmentve.